

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису

УДК 911.3

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ПАТЕРНІВ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ МЕШКАНЦІВ У РІЗНИХ ТИПАХ РАЙОНІВ
ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ КИСВА**

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

Освітня програма: Урбаністика та регіональний розвиток

Магістерська робота

Студента 2-го курсу

ОР Магістр

Хоменко Діани Вікторівни

Науковий керівник:

кандидат географічних наук, доцент

Дронова Олена Леонідівна

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІСЬКОЇ ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ	7
1.1. Сутність поняття морфотипів міської забудови та наукові засади їх вивчення	7
1.2. Індивідуальна садибна забудова та її особливості	13
1.3. Периметрова квартальна забудова	14
1.4. Радянська мікрорайонна забудова	17
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЦЕПЦІЇ ПРОСТОРУ ТА ПОВЕДІНКОВИХ ПАТЕРНІВ ЖИТЕЛІВ РІЗНИХ МОРФОТИПІВ ЗАБУДОВИ.....	20
2.1. Методи досліджень сприйняття простору та поведінки жителів	20
2.2. Методи камерального дослідження якості життя населення у різних морфотипах забудови	23
2.3. Методи польових соціологічних досліджень перцепції простору та поведінкових патернів населення.....	25
2.3.1. Глибинне інтерв'ю	25
2.3.2. Анкетування	28
2.3.3. Метод "Рамки"	29
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ У РІЗНИХ МОРФОТИПАХ ЗАБУДОВИ КИЄВА.....	31
3.1. Якість життя населення в садибній забудові Києва: Жуляни.....	31
3.2. Якість життя населення в квартальній забудові Києва: Поділ.	36
3.3. Якість життя населення в мікрорайонній забудові Києва: Русанівка.....	44
3.4. Порівняння якості життя населення у різних морфотипах забудови Києва	49
РОЗДІЛ 4. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ПАТЕРНІВ ЖИТЕЛІВ РІЗНИХ РАЙОНІВ М.КИЄВА НА ОСНОВІ ПОЛЬОВИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	52

4.1. Порівняльна характеристика результатів глибинних інтерв'ю - ментальних карт.....	52
4.2. Порівняльна характеристика результатів анкетування.....	59
4.3. Опис рамкового дослідження простору садибного та мікрорайонного морфотипів.....	70
ВИСНОВКИ	75
ЛІТЕРАТУРА.....	78
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Середовище людського існування нероздільно пов'язане з актором – мешканцем даного простору, його життєвою реальністю. Людина з дитинства потрапляє в певне середовище, сприймаючи і споживаючи його. Середовище формує усталений образ в свідомості людини, відношення до своєї території. При цьому людина також змінює довкілля навколо себе як фізично, так і в уяві.

Без усвідомлення образу тієї чи іншої території в сприйнятті її користувачів, неможливо проводити якісні і комфортні зміни у місті. Тому таким важливим є розуміння патернів поведінки мешканців кожного із морфотипів міського середовища, відмінності у їх світосприйнятті, активності у громаді, тощо.

Об'єктом магістерського дослідження є різні типи забудови сучасного міста на прикладі м. Києва.

Предметом – взаємозалежність поведінкових патернів жителів і особливостей забудови конкретного району міста.

Метою роботи є дослідження відмінностей у перцепційному сприйнятті простору та поведінкових патернів мешканців різних типів житлової забудови м. Києва.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні завдання:

- Визначити функціональні особливості та відмінності різних типів житлової забудови м. Києва: садибної, квартальної, мікрорайонної.

- Провести ряд глибинних інтерв'ю з жителями районів різних типів забудови.

- На основі отриманих даних проаналізувати особливості перцепційного сприйняття простору і поведінкові патерни жителів.

Методологія, що застосовується у дослідженні, наступна:

1. Ретроспективний аналіз типів забудови, систематизація матеріалу.

2. Аналіз вітчизняних і зарубіжних літературних джерел, науково-дослідних робіт в області теорії архітектури, містобудування, соціології, суспільної географії, психології.

3. Камеральне дослідження на основі аналізу відкритих даних.

4. Аналіз середовища: спостереження, натурне обстеження, фотофіксація території.

5. Соціологічні методи: глибинні інтерв'ю, анкетування, рамковий аналіз.

6. Картографічні методи та методи візуалізації даних в програмних середовищах QGIS, Figma, Canva.

4. Порівняльна характеристика перцепції різних морфотипів забудови.

У США в 60-х роках Кевін Лінч був одним з перших, хто займався дослідженням відчуття людини у місті[12]. На його думку, технократичний підхід до містобудування ігнорував «просторово-часову складність і динамічність міських організмів» і привів до антигуманізації міста.

Ідеї антифункціоналізму вже з 70-х років були підтримані радянськими архітекторами, містобудівниками, а в подальшому -урбаністами. Глазичев В. Л. в книзі «Урбаністика» пише, що мрія модерністів ХХ століття збулася і втілилася на радянських просторах. Однак це створило «більше проблем, ніж вдалих рішень» [4]. Місто башт, вільно розставлених серед озеленого простору, запропоноване Ле Корбюзьє, зруйнувало традиційну систему дворів і кварталів, породивши порожній, нічим не розчленований простір.

Гутнов А. Е. в книзі «Еволюція містобудування» пише, що ідеї соціалізму, суміщені з принципами «ортодоксального функціоналізму» зіграли позитивну роль на певному часовому етапі при вирішенні соціальних завдань: «Ці зростаючі, як гриби, будинки-близнюки, ці квартири (...), вони були потрібні, як повітря, людям, які жили після війни в тісних, непровітрюваних кварталах, в перенаселених комунальних квартирах, де не було газу і гарячої води[5]. Вони були потрібні ці перші типові будинки, і архітектори непогано спроектували їх в рамках тих можливостей, які мало суспільство на той момент». З іншого боку, Гутнов додає, що вільне планування сприяло втраті

якості житлового середовища: «Великі, аморфні внутрішньоквартальні території належать всім будинкам і в той же час жодному з них (...), в результаті, такі простори часто залишаються неосвоєними», двір став відкритий назовні для сторонніх і для руху транспорту.

Кристофер Александер в своїй праці «Мова патернів» значну увагу приділяв як осмисленню комфортних міських морфотипів, що поєднують у собі багато функцій, так і сприйняттю простору конкретним індивідом. Саме він одним із перших вказав на оптимальну поверховість забудови і правила «бутербродної висоти» [12].

Ян Гейл в «Містах для людей» продовжує думку Александера, опираючись не лише на соціальні аспекти конкретних морфотипів, але і заглиблюючись у біологічні механізми людського світосприйняття [11].

Серед вітчизняних науковців дослідженням перцепції простору та створенням ментальних карт займалися, зокрема, Коржибський А. та Колесник І., які вивчали особливості ментального мапування територій. Мають праці, присвячені перцепційному сприйняттю певних регіонів України Олійник Я., Гнатюк О., Колотуха І., Остапенко П., Андріян О., Лозинський Р., Мезенцев К., Проватар Н. та ін [19].

РОЗДІЛ 1. ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІСЬКОЇ ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ

1.1. Сутність поняття морфотипів міської забудови та наукові засади їх вивчення

В процесі історичного розвитку людських поселень внаслідок сукупності умов, процесів і явищ: зростання урбанізації, реорганізації просторів, інтенсивного землекористування – утворювалися певні однорідні ділянки простору. Для спрощення дослідження міського середовища доцільно використовувати більш-менш однорідні типологічні одиниці. Подібною одиницею слугують «морфотипи забудови». Вперше це поняття з'явилося в 1980-х рр. в роботах А. Е. Гутнова, потім - В. Л. Глазичева [4].

В сучасному світі місто є достатньо складним об'єктом, яке неможливо охарактеризувати лише за допомогою одного морфологічного типу. Для структурування такого складного об'єкту і вивчення міського середовища необхідно розділяти його на приблизно однорідні частини. Саме такими частинами і є морфотипи міської забудови. Багато міст мають багатолітню історію розвитку, в процесі якої зміни міського полотна відбувались двома способами: еволюційним (поступово) та революційним (різко шляхом зносу попередньої забудови та утворенням нової). Саме завдяки цій різноманітності з'явилася потреба в типології міського середовища.

Морфотип – це різновид міської планувальної структури, що утворився еволюційним шляхом. Морфотип одночасно відображає історико-культурний контекст забудови, її планувальну структуру, а також функціональне призначення та різноманіття або ж, навпаки, бідність функцій. Вчення про морфотип міської забудови було сформоване у другій половині ХХ століття – у час, коли міська тканина набула надзвичайного різноманіття і з'явилася нагальна потреба у її типології. Відповідно, типологія міського середовища спочатку розглядалась як інструмент упорядкування та оптимізації міської забудови.

Морфотипи міського середовища є, по суті, продуктом певної історичної епохи, а також мають власні кількісні параметри (поверховість забудови, відсоток забудованої території, відношення площі забудованих територій до вуличного простору, щільність і т.д). Морфотипи середовища допомагають розділити міську тканину на частини, для яких характерна подібна об'ємно-просторова організація середовища, загальні характеристики, форма і будова.

Важливість дослідження морфотипів полягає в аналізі не окремих архітектурних об'єктів у вакуумі, поза середовищем, а навпаки – міське середовище, як сукупність будівель і споруд, і якість його залежить якраз від морфологічної структури. Наявні морфотипи прямо чи опосередковано впливають на безліч економічних та соціальних показників міста, таких як: комфортність проживання, забезпеченість публічними просторами, закладами освіти і охорони здоров'я, транспортна доступність, екологічна ситуація, тощо. І дослідження існуючих морфотипів дає змогу:

- Виявляти цінність того чи іншого морфотипу як прикладу історичної епохи, що має певні унікальні характеристики і розробляти на основі результатів дослідження проект збереження даного середовища
- Виявляти проблеми конкретного морфотипу та розробляти шляхи їх вирішення
- Приймати коректні управлінські рішення при плануванні подальшої забудови з метою створення якомога комфортнішого середовища для життя.

У статті «Соціально-просторова структура пішохідного простору» Крашенніков А. В. виділяє «морфотипи міського середовища», які являють собою «стійкі соціально-просторові комплекси» [22]. Згідно з дослідженнями, певні типи поведінки людей залежать від просторового оточення, а «повторювані сценарії поведінки перетворюють простір», що дозволяє припустити, що при різних внутрішніх змінних, будуть виникати різні морфотипи міського середовища.

Досліджуючи морфотип міського середовища, в першу чергу мається на увазі вид використання території, наприклад, наявність певного типу забудови і

характер його розташування в складі житлової групи або певне функціональне наповнення. Місто представлене різними типами забудови, де в залежності від щільності і масштабу спостерігається різна організація внутрішнього простору. Але відмінності міських просторів не закінчуються тільки на об'ємно-планувальних характеристиках і типах забудови, міське середовище можна розрізнити і за допомогою інших чинників. Так, наприклад, американські дослідники в області міського планування, а саме Пітер Роу і Чен ХеГуань, ввели поняття UrbanIntensity - в перекладі з англійської - міська інтенсивність, за допомогою якого вони охарактеризували зміни міського середовища з точки зору щільності, різноманітності, компактності і можливості з'єднання.

Морфотип забудови містить у собі ряд параметрів міського середовища:

- Поверховість забудови.
- Тип і серійність будівель.
- Характер взаєморозташування будівель у складі житлового ансамблю/кварталу.

Це первинні ознаки морфотипу, на основі яких визначаються вторинні, а саме щільність забудови та ступінь закритості або відкритості внутрішнього простору морфотипу.

Для кожного історичного регіону існують свої «суб-морфотипи», які є типологічним розвитком вище перерахованих морфотипів. Для європейських міст за весь час історичного розвитку був характерний перший морфотип. Для українських же міст можна виділити наступні його підтипи:

- Історична дерев'яна садибна забудова - так званий приватний сектор.
- Дачні ділянки в межах міста.
- Двоповерхова дерев'яна забудова житлових заводських селищ 1930-х років.
- Квартали забудови «купецьких» дво- і триповерхових будинків в історичних центрах міст.

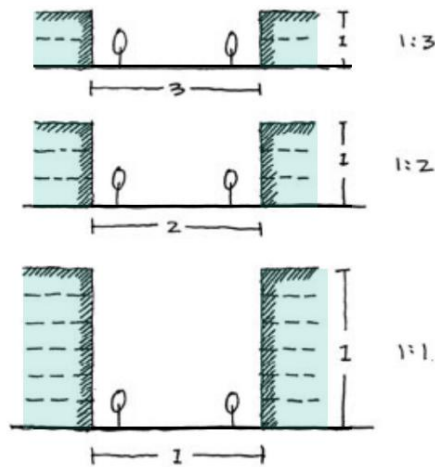
- Малоповерхова кам'яна післявоєнна забудова.
- Квартали «сталінських» будинків.
- Квартали «хрущовок» (1960-1970-ті рр.).
- Багатоповерхова житлова забудова радянської доби.
- Сучасна багатоповерхова забудова.
- Сучасна приватна забудова.

Проте згідно із ДБН Б 2.2.-12:2019 «Планування і забудова територій» у містах виділяють такі основні морфологічні типи житлової забудови:

- Садибна забудова – передбачає розміщення житлових будинків на присадибній території, при цьому можливим є ведення господарства
- Житловий квартал – історично сформований елемент міського простору, що має форму замкненого або напівзамкненого багатокутника з будинками, розташованими вздовж транспортних магістралей (20-50 га). Житловий квартал можна поділяти на периметровий та історично-змішаний
- Житловий район (мікрорайон) – елемент міського простору, площею 80-400га, розмежований магістральними вулицями та дорогами, що мають загальноміське значення. Мікрорайон як морфоструктура, сформувався в часи радянського містобудування. Окремо можна виділити підтипи середньоповерхової мікрорайонної забудови (до 5 поверхів) та багатоповерхової мікрорайонної забудови (від 5 поверхів) [23].

Тією чи іншою мірою морфотипи забудови впливають на життя у місті. Перший параметр, який найлегше виявити та оцінити – розвиненість вуличної торгівлі (streetretail). Для нормальної роботи вуличної торгівлі необхідно, щоб вона була наближена до живої пішохідної міської вулиці, відповідно найоптимальнішим для неї буде той морфотип, який формує фронт забудови – будинки тісно прилягають один до одного та розташовуються фасадами вздовж вулиці. Таке середовище характеризується доступністю і різноманітністю послуг, тоді як в розрідженому мікрорайоні без сформованого фронту забудови немає можливості розміщувати торгівлю на перших поверхах.

Другим параметром оцінки морфотипу є відчуття безпеки та захищеності. Замкнене, обрамлене середовище є одним із найважливіших критеріїв для відчуття безпеки. Тому коли ми досліджуємо не одноосібне (садибне) середовище, важливо розглядати 2 аспекти: ступінь замкненості периметру забудови та пропорції двору. Якщо висота будівель пропорційна ширині двору

– людина почуває себе комфортно та захищено (рис.1.1.1.)

Рис. 1.1.1. Кореляція відчуття безпеки відносно висоти забудови та ширини простору незабудованої території (за К.Александром)

Почуття безпеки також тісно пов'язано з самою висотністю забудови. При перевищенні висоти у 5-6 поверхів, у людини втрачається відчуття зв'язку з простором. Також, оскільки людина має горизонтальний сенсорний апарат, вона може сприймати лише найближчі до себе будівлі і предмети. Верхні поверхи будівель можна побачити лише з далекої відстані, тоді як події, що відбуваються в міському просторі на рівні дверей і вікон нижніх поверхів можна побачити у радіусі 100 м. Мешканець будинку не зможе розпізнати, якщо на вулиці відбуватиметься ситуація, що потребує втручання, а люди назовні не відчувають соціального контролю («eyesonthestreet» за Дж.Джейкобс) і відповідно мають нижчий рівень безпеки [14]. За словами Яна Гейла «офіси та квартири, що розташовані вище 5го поверху, необхідно передавати до управління повітряного транспорту. В будь-якому випадку, місту вони вже не належать» [11].

Отже, керуючись дослідженнями вчених-урбаністів, стає зрозумілим, що оптимальним морфотипом житлової забудови є міська тканина периметрового типу з активними фасадами і поєднанням багатьох функцій всередині. Для Києва таким морфотипом виступає Поділ. Проте автор вважає за потрібне відійти від загальноприйнятих висновків щодо комфортності міського середовища, наведених вище, а за допомогою кількісних критеріїв оцінки якості життя та якісних критеріїв перцепції простору дослідити, який із морфотипів житлової забудови є оптимальним для Києва і чому.

Станом на 2019 рік, за даними Mercer, Київ займав 173 місце у рейтингу міст за якістю життя населення [31]. Більша частина забудови Києва - це території мікрорайонної та рядкової забудови (т.зв. Zeilenbau), які характеризуються вільним просторовим плануванням, типовими серіями будинків, значним озелененням прибудинкових територій, переважно високою поверховістю. Збудовані у радянський час, згідно радянських принципів будівництва і норм, вони є морально та фізично застарілими, як і принципи їх утворення.

При цьому врахування постійного збільшення кількості населення (додаток А), потреба у новому житлі зростає, щороку значні площі міста та передмість забудовуються житловими комплексами. Нові житлові масиви змінюють звичний уклад життя в тих районах, у яких з'являються, а новобудови в передмісті урбанізують природні ландшафти.

Також певну частину територій міста займає садибна забудова з приватними будинками. Вона є низькоповерховою, розосередженою по території, щільність населення тут мала.

Центральна частина міста утворена згідно принципів квартальної забудови з активним фронтом та пішою доступністю соціальних благ. Разом з тим, значна частина житлового фонду не використовується, або використовується не за призначенням. Відповідно, дане середовище не можна охарактеризувати як комфортне для життя людини.

Відповідно, кожен морфотип забудови, складений історично, можна проаналізувати в контексті винесення позитивного та негативного досвіду для подальшого проектування комфортних житлових комплексів. Також, для кожного проаналізованого морфотипу розроблений комплекс заходів, спрямованих на поліпшення якості життя мешканців.

1.2. Індивідуальна садибна забудова та її особливості

Індивідуальне житлове міське середовище сформоване індивідуальними житловими будинками і включає в себе п'ять типів забудови:

- Історичну
- Індивідуальну
- Сільську
- Дачну
- Сучасну коттеджну та сучасну блочну.

Цей тип займає до 60% забудованих територій у містах України. При цьому індивідуальна житлова забудова, як правило, складає не більше 12% від загальноміського об'єму житлового фонду. Винятком слугують прибережні смуги півдня України, де приватна садиба у місті – традиційно найпопулярніший вид житла.

Території індивідуальної забудови характеризуються:

- низькою щільністю населення (30-35 осіб/га) та забудови (2 тис. м²/га),
- кварталами невеликого розміру (4 га),
- високою щільністю вулично-дорожньої мережі (10 км/км²).

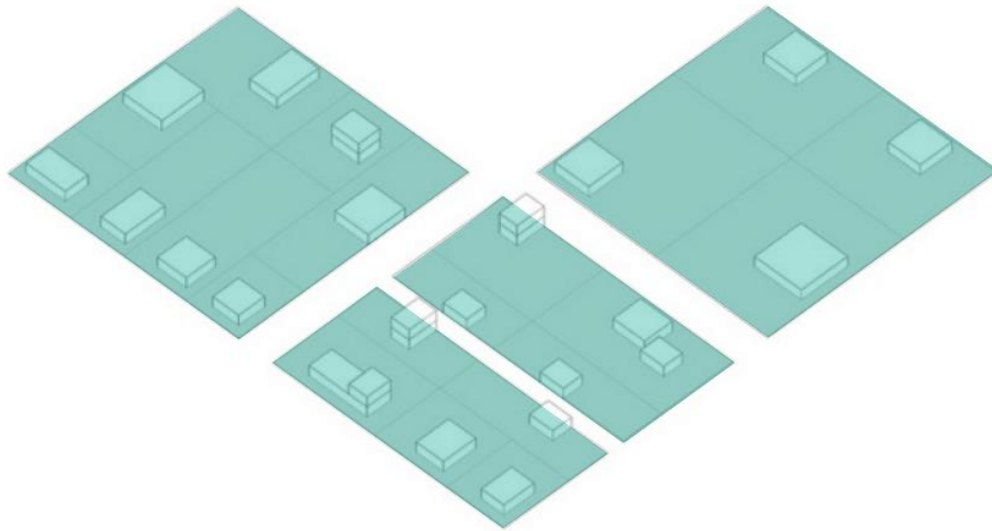

Рис. 1.2.1. Модель садибної забудови міського простору(заданими[16])

Рівень функціонального різноманіття садибних територій невисокий – частка об'єктів громадської та ділової інфраструктури в середньому складає 7%. З них 2% припадає на об'єкти дошкільної, початкової та середньої освіти, 5% - на об'єкти торгівлі та послуг.

На сьогодні індивідуальну садибну забудову в межах українських міст можна охарактеризувати ознаками:

1. Різноманітна забудова. Будинки зазвичай розміщені хаотично, наявні господарські прибудови вздовж вуличного фронту.
2. Глухі високі паркани різних матеріалів та кольорів.
3. Відсутній благоустрій вулиць. Відсутність також дорожнього покриття та тротуарів, зливової каналізації. Відсутнє озеленення та рекреаційні майданчики.
4. Відсутня організована парковка поза межами ділянок.

1.3. Периметроваквартальна забудова

До історичної змішаної міської забудови відносяться території історичної розрідженої і периметрової забудови. Вони сформувалися в дореволюційний

період, проте на таких територіях також зустрічаються будівлі радянської епохи і сучасні будівлі. Історичне змішане середовище в основному представлене в центрах міст України. У Російській імперії до квартальної забудови міста прийшли в другій половині XIX століття. Центральні частини Москви, Риги, Одеси і Києва забудовувалися багатопверховими (4-8 поверхів) прибутковими будинками з дворами-колодязями. На перших поверхах таких будинків розташовувалися магазини, вище - квартири. Внутрішні території кварталів були зайняті пустирями і дворами.

В 20х рр. XX століття розпочалось масове будівництво соціального житла. Архітектори-конструктивісти відійшли від практики квартальної забудови. У нових містах і селищах використовувався принцип лінійної забудови. Будинки розставлялися рядами вздовж вулиць або алей, всередині облаштовувалися відкриті двори. Це повинно було вплинути як на емоційне здоров'я громадян, так і на фізичне - наскрізне провітрювання помешкань і природне світло допомогли позбутися захворювань, які переслідували жителів сирих підвалів і комуналок.

У другій половині 1930-х років, після згорання конструктивізму знову повернулася квартальна забудова. Вона різко відрізняється від дореволюційної. Сталінські квартали більші за площею, складаються з декількох будинків-периметрів, всередині яких влаштовані сквери з фонтанами і ігровими майданчиками. Будівництво таких кварталів тривало до кінця 1950-х років.

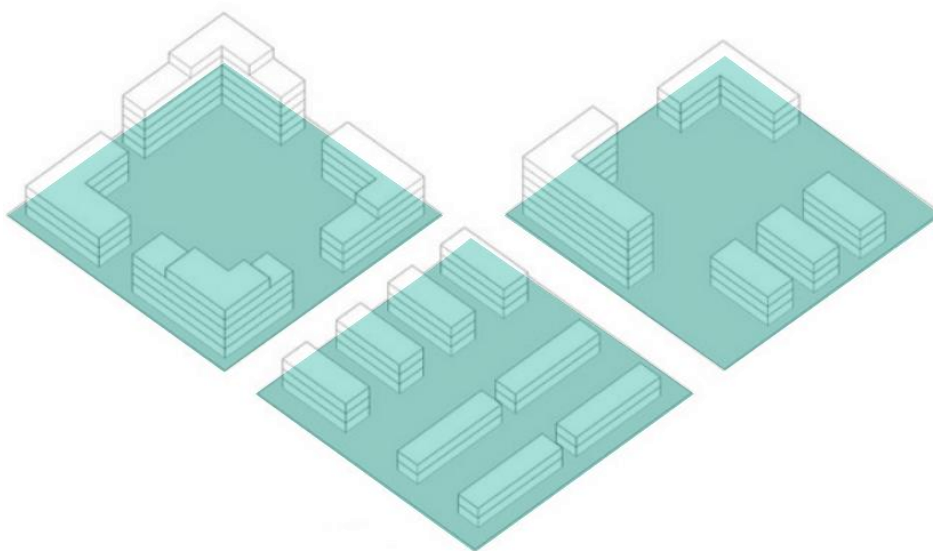
Для міського середовища квартального типу характерні:

- невеликі розміри кварталів (4 га),
- висока щільність вулично-дорожньої мережі (12 км / км²)
- щільність забудови вище середньої (11 тис. М² / га).

Характерна риса територій історичної забудови - висока частка об'єктів торгівлі та послуг (23%). До об'єктів дошкільної, початкової і середньої освіти та охорони здоров'я належить 7% від загальної площі забудови, до офісів і малих виробництв - 4%.

На сьогодні периметрову історичну забудову українських міст можна охарактеризувати наступними параметрами:

- Хаотичні надбудови і виступаючі елементи фасадів, які не вписуються в історичне оточення.
- Розриви в вуличному фронті.
- Нестача приміщень для об'єктів торгівлі і послуг на перших поверхах.
- Незручні для пішоходів вулиці: широка проїжджа частина, вузькі тротуари, огороженні газони, нестача озеленення, неорганізовані парковки.
- Масивні вивіски і неорганізована зовнішня реклама, що руйнує

цілісність зовнішнього вигляду вулиць.

Рис. 1.3.1. Модель квартальної забудови міського простору(заданими[16])

Периметрова забудова має ряд недоліків. До них слід віднести:

- втрата зв'язку між простором внутрішнього двору та вулиці кварталу,
- орієнтацію будинків (часто – несприятливу) відносно сторін світу, або вздовж основних транспортних артерій,

- при малому розмірі кварталу – погану провітрюваність та інсоляцію всередині дворів.

1.4. Радянська мікрорайонна забудова

Багатоповерхове мікрорайонне міське середовище включає території радянської і сучасної багатоповерхової забудови, сформовані багатоквартирними будинками баштового і секційного типу. Райони багатоповерхової мікрорайонної забудови зазвичай будувалися в період з 1960х до 1990рр. Формування територій сучасної багатоповерхової забудови почалося в 2000-і рр. і триває в даний час.

Сама концепція «мікрорайону» була затверджена в «Правилах і нормах планування і забудови міст» в 1958 році, які ґрунтувалася на нормативах щодо забезпечення населення соціальними об'єктами, такими як школи, дитячі садки та поліклініки, в рамках крокової доступності. В період радянського містобудування, санітарно-гігієнічні норми стають основними принципами оптимізації планування і забудови нових районів. Відповідно до нових вимог, прибудинкова територія повинна була добре провітрюватись, забезпечуватись достатньою кількістю сонячного світла та бути максимально озелененою. Вважалося, що при вільній забудові вирішуються питання інсоляції, провітрювання, захисту від шуму і пилу, створюється зв'язок забудованого простору з зовнішнім середовищем. В умовах такої забудови була можливість функціонального зонування і розміщення установ культурно-побутового обслуговування.

Зростання міського населення стало причиною переходу від прийомів індивідуального проектування житла до створення типових проектів будинків. Це значно здешевило і пришвидшило процес будівництва і конкретно на той час стало виправданою мірою для забезпечення населення власним житлом. Серед критеріїв комфортності проживання, радянськими планувальниками враховувались наступні: інсоляція та освітленість (особливо для міст півночі),

рівень озеленення, пішохідна зв'язність (доступність об'єктів обслуговування) та транспортне забезпечення мікрорайону, освоєність району (представленість у ньому базових соціальних функцій).

У порівнянні з іншими типами міського середовища території багатоповерхової забудови характеризуються:

- Найвищими показниками розміру кварталів (до 27 га),
- Найвищими показниками щільності забудови (до 14 тис. м² / га) і населення (450-500 осіб /га),

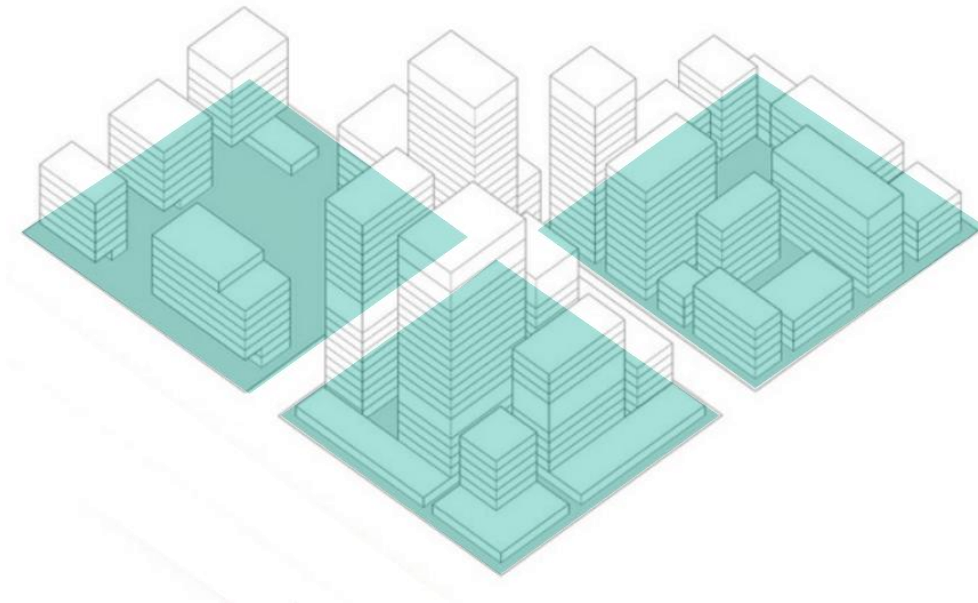

Рис. 1.1.3. Модель мікрорайонної забудови міського простору(заданими[16])

Будинки розташовуються вільно з великим відступом від червоних ліній вулиць і не формують вуличний фронт. Частка об'єктів суспільно-ділової інфраструктури в середньому становить 16%. З них 7% припадає на об'єкти дошкільної, початкової і середньої освіти та охорони здоров'я, 8% - на об'єкти торгівлі та послуг.

На даний момент мікрорайонну радянську забудову українських міст можна охарактеризувати наступними параметрами:

- Наявність незадіянихі неорганізованих територій, розмиті межі приватних і громадських просторів.
- Низька якість благоустрою і пішохідної інфраструктури.

- Неорганізована парковка.
- Брак приміщень для об'єктів торгівлі і послуг уздовж фронту житлової забудови і, як наслідок, поява нестационарних торгових об'єктів низької якості.
 - Фасади будинків вимагають косметичного ремонту.
 - Вільні простори між будівлями нерідко розглядаються забудовниками і девелоперами нових містобудівних проектів як потенційні місця для «втиснення» новобудов.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЦЕПЦІЇ ПРОСТОРУ ТА ПОВЕДІНКОВИХ ПАТЕРНІВ ЖИТЕЛІВ РІЗНИХ МОРФОТИПІВ ЗАБУДОВИ

2.1. Методи досліджень сприйняття простору та поведінки жителів

Дослідження перцепції простору є складним міждисциплінарним завданням, що поєднує у собі водночас просторову та соціальну складову, а також взаємозв'язки між ними. Об'єктами дослідження виступають одночасно простір та його користувачі, а предметом – багатогранні взаємозв'язки між ними.

Просторовий аспект дослідження включає в себе визначення історичних передумов формування території, її сучасні межі та морфотип, дослідження комфортності за визначеними кількісними та якісними параметрами.

Соціальний аспект дослідження передбачає визначення таких параметрів як: соціально-психологічна ідентифікація індивідуумів відносно простору, відчуття приналежності до території, відповідальність за неї, сила психоемоційного зв'язку з простором та самовизначення себе як частини громади. Також вивчаються види соціальних взаємодій: спільні добросусідські практики, організовані взаємодії, наявність проектної діяльності в громаді[7].

В рамках дослідження перцепції простору різних морфотипів забудови Києва автор вважає доцільним дослідити кожен з аспектів перцепції – як просторовий, так і соціальний. Для досягнення мети, а саме – порівняння соціальних патернів та перцепції простору жителями різних типів забудови, необхідно провести дослідження у два етапи:

- Desk research (камеральне дослідження)
- Соціологічне дослідження

Сприйняття простору індивідуумами – це відтворення у свідомості фізичних характеристик простору: їх кольору, розміру, форм, взаєморозташування між собою та інших особливостей, а також соціальних

відчуттів – безпеки, історії та образу місця, пам'яті та інтуїтивних вражень, топофобії/топофілії. Сприйняття базується на зорових, тактильних, слухових та інших рецепторах. Людина у просторі сприймає: розміри, форми, напрямки, відстані, кольори, звуки, текстури, запахи, температури, тощо. У ході соціологічного дослідження можна дізнатись, які відчуття викликає простір, як людина ставиться до його складових, як сприймається простір в контексті власної або групової пам'яті [10].

Соціологія та соціальна географія надають достатню кількість методів дослідження простору:

- **Мапування** – відображення на карті тих процесів, які відбуваються з людьми в конкретному просторі.
- **Експрес-опитування** – кількісний метод з'ясування думок, вражень і суджень щодо простору. Можуть проводитись як онлайн, так і офлайн.
- **Фокус-групове інтерв'ю** – групова дискусія між зацікавленими мешканцями стосовно простору, який вивчається.
- **Глибинне інтерв'ю** – неформалізована індивідуальна бесіда з респондентом, проведена згідно інструментарію.
- **Прогулянка і метод асоціацій** – дозволяє фіксувати асоціації дослідника, пов'язані з місцями і людьми у досліджуваному просторі.
- **Фіксація людських потоків (peoplestream)** – документування, хто, як у якій кількості і як саме використовує простір в конкретний момент.
- **Метод «Рамки»** - підвид прогулянки, що супроводжується фото- та відеофіксацією об'єктів і явищ, які тим чи іншим чином зачепили, справили враження на дослідника [1].

В контексті поставлених завдань, автором було відібрано наступні методи соціологічного дослідження (рис. 2.1.1):

- Глибинне інтерв'ю як якісний метод опитування. Воно має ряд переваг, у порівнянні з фокус-груповим інтерв'ю, зокрема, дає змогу почути

історію кожної конкретної людини, глибше зрозуміти мотивацію поведінки, легше в організаційному плані, значно підвищується чутливість інформації.

- Онлайн-опитування як кількісний метод. Дає можливість зібрати значну кількість оцінок базових показників.
- На основі двох попередніх методів складання мейнд-карт для просторової візуалізації зібраних даних.
- Метод «Рамок» для одного з полігонів для особистого занурення дослідника.

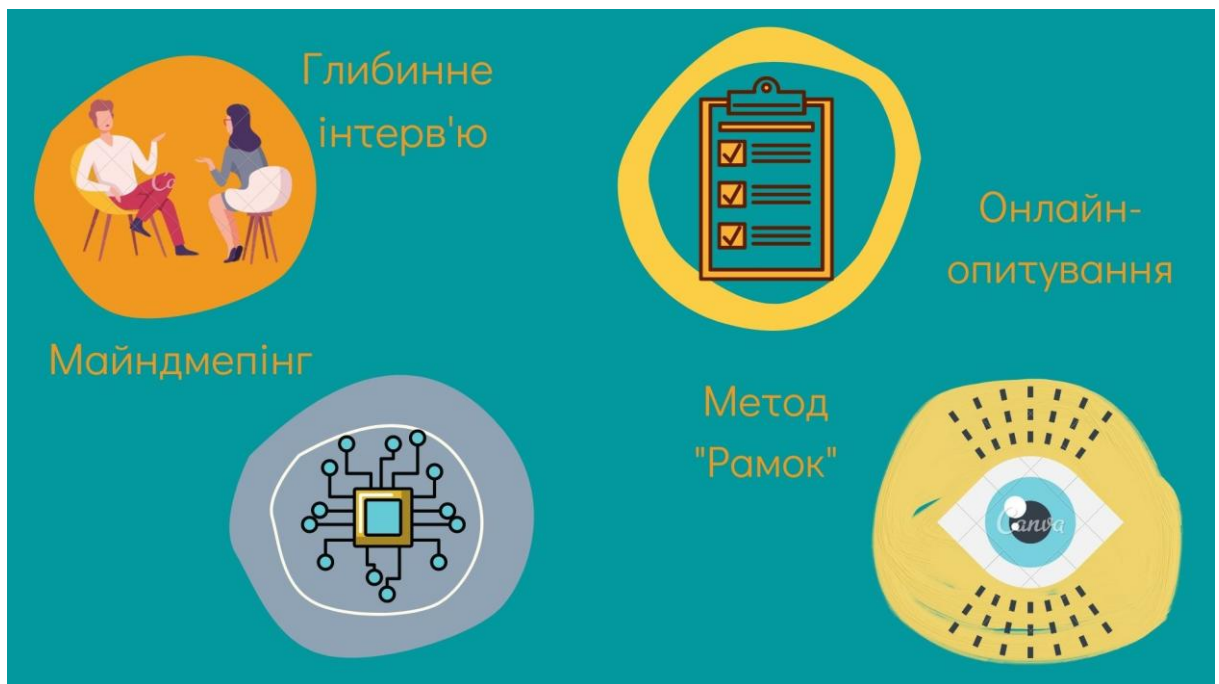

Рис. 2.1.1. Обрані методи соціологічних досліджень

Відповідно, структура дослідження перцепції простору та соціальних патернів мешканців різних районів Києва включає в себе попередній камеральним аналіз на основі відкритих даних, глибинні інтерв'ю, онлайн-опитування та мапування результатів з подальшим порівняльним аналізом (рис. 2.1.2.)

Рис. 2.1.2. Структура дослідження

2.2. Методи камерального дослідження якості життя населення у різних морфотипах забудови

Камеральне дослідження – це збір та аналіз інформації з вторинних джерел. Воно необхідне для розуміння основної мети дослідження, пошуку опорних точок, проблемних питань, які надалі можна обговорити з респондентами в рамках практичної частини.

При проведенні камерального дослідження використовуються відкриті дані – державної служби статистики, результати досліджень, проведених громадськими організаціями, приватними особами та підприємствами.

Під час камерального дослідження відбувається аналіз процесів і явищ, що характерні для досліджуваної території, пропонуються теорії та гіпотези, які

надалі необхідно підтвердити практичними результатами. Останні можна отримати у ході соціологічного дослідження.

Для попереднього (камерального) аналізу усього різноманіття соціальних патернів поведінки жителів різних мікрорайонів Києва, необхідно мати об'єктивні універсальні критерії, за якими можна виділити якісні та кількісні характеристики кожного району. Автор вважає за доцільне виділяти наступні критерії:

1. Історичний аспект розвитку району як основоположний в утворенні фізичного та ментального простору.

2. Вирахувана щільність населення як соціально-економічний показник, що дає змогу оцінити кількість користувачів простору району.

3. Якість життя населення (включно з кількісними параметрами оцінки), вирахувана за єдиними критеріями для всіх трьох районів. Для обрахунку якості життя населення автором використовуватимуться наступні групи показників:

- **Екологічні** (стан атмосферного повітря, наявність шумового забруднення, наявність шкідливих підприємств)

- **Економічні** (наявність чи відсутність поліфункціонального простору, забезпеченість робочими місцями)

- **Соціальні** (пішохідна доступність скверів та парків, забезпеченість району закладами освіти, охорони здоров'я, магазинами та закладами громадського харчування, рівень безпеки)

4. Різноманіття або бідність функцій, представлених у просторі.

5. Види взаємодії населення з простором.

6. Рівень партисипації.

7. Престижність та бренд району (як серед безпосередніх жителів, так і в перцепції мешканців інших районів Києва).

В контексті даних критеріїв надалі і буде охарактеризований кожен із обраних районів Києва.

2.3. Методи польових соціологічних досліджень перцепції простору та поведінкових патернів населення

2.3.1. Глибинне інтерв'ю

Першим етапом соціологічного дослідження поведінкових патернів мешканців різних районів стало проведення глибинного інтерв'ю з жителями. Опитування респондентів та зведення результатів зазвичай займає від тижня до кількох місяців. В рамках дослідження автором було проведено 5 глибинних інтерв'ю протягом лютого-березня 2021 року.

Для даного дослідження автором було виокремлено 5 етапів:

- Визначення цілей дослідження
- Розробка анкети
- Рекрутинг респондентів
- Безпосереднє інтерв'ювання
- Аналіз результатів

На першому етапі автором було розроблено головні цілі дослідження, що дають відповіді на запитання: «Навіщо це дослідження?», «Що саме необхідно дослідити, змінити і чому?»[1]. Оскільки метою усієї магістерської роботи є дослідження відмінностей у перцепційному сприйнятті простору та поведінкових патернів мешканців різних типів житлової забудови м. Києва, то метою глибинного інтерв'ювання було безпосереднє дослідження перцепції окремо взятого індивіда в контексті простору. Автором були поставлені наступні завдання:

1. Визначити ставлення індивіда до простору проживання, сформуванню асоціативний ряд.
2. Дослідити місця топофілії та топофобії, а також причини формування даного виду перцепції.
3. Оцінити ступінь впливу середовища проживання на формування поведінкових патернів, світосприйняття індивіда.

4. Візуалізувати отримані результати у формі ментальної карти [16].

Також на першому етапі було розроблено портрет респондентів для глибинного інтерв'ю(рис. 2.3.1.): чоловік або жінка до 35 років (це характеризує також зайнятість, активність освоєння простору), представник середнього класу, який до карантину працював в офісі, а під час карантину – вдома (і мав можливість глибшої взаємодії з простором – а, отже, релевантний досвід для дослідження).

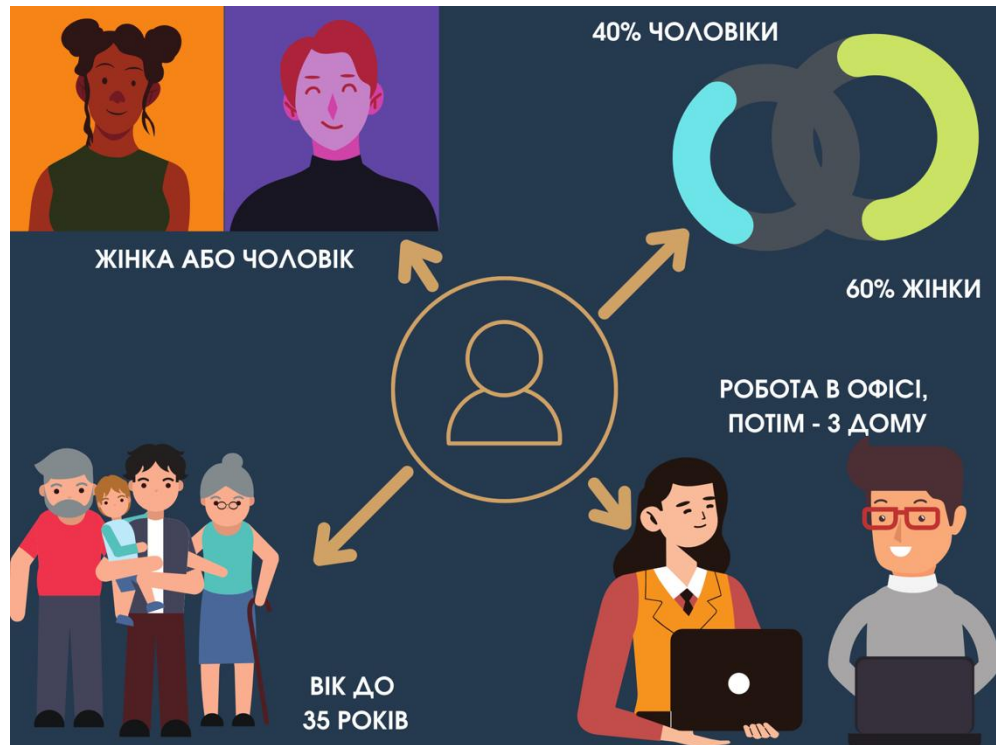

Рис. 2.3.1. Портрет респондента (візуалізація автора)

На другому етапі автором була підготовлена анкета, розділена на тематичні підблоки (рис. 2.3.2.)

Рис. 2.3.2. Складові анкети (візуалізація автора)

На третьому етапі відбулося залучення респондентів. Автором були використані наступні канали пошуку:

- Особисті контакти.
- Розміщення інформації у тематичних фейсбук-спільнотах.
- Рекомендації респондентів.

Репрезентативна вибірка для професійного дослідження становить від 8 осіб. У випадку глибинних інтерв'ю для кожного району була встановлена квота відповідно до чисельності постійного населення. Для Жулян було обрано одного респондента, для Русанівки та Подолу – по 2, зі збереженням статевої пропорції.

На четвертому етапі відбулось безпосереднє інтерв'ювання. Час одного глибинного інтерв'ю складав у середньому 47 хвилин. Після цього був проведений порівняльний аналіз та візуалізація отриманих результатів, представлена у розділі 4.1.

2.3.2. Анкетування

Окрім якісної оцінки поведінкових патернів мешканців трьох районів Києва, важливо було оцінити і основні кількісні параметри на вибірці, яка була б значно ширшою, а спектр осіб, задіяний у ній – глибшим. Для такого завдання чудовим інструментом виступає метод анкетування. Завдання його подібні до завдань глибинного інтерв'ю, проте мають свої нюанси:

1. Отримати більшу кількість відповідей, проте вужчого спрямування.
2. Визначити переважаючі настрої населення мікрорайону.
3. Оцінити кількість та масштаб проблем, що турбують населення.
4. Знайти взаємозалежності між районом проживання та задоволенням від взаємодії з простором.
5. Візуалізувати отримані результати у формі порівняльної таблиці [7].

Анкета була розділена на тематичні блоки (Додаток З):

- **Блок загальної інформації про респондента** (стать, вік, період проживання в районі).
- **Якість життя** (задоволення благоустроєм, ЖКГ, доступністю транспорту, станом атмосферного повітря, рівнем шуму, якістю дитячих майданчиків, інклюзивністю).
- **Взаємодія з простором та громадою** (знайомство з сусідами, наявність дітей та домашніх тварин, участь в Громадському бюджеті, щоденні практики).
- **Перцепція простору** (ставлення до місця проживання, місця топофілії та топофобії, почуття безпеки).

Після формування ідентичних анкет для кожного району, що досліджувався, вони, разом з супровідним текстом були надіслані в фейсбук-спільноти Жулян, Русанівки та Подолу. Після тижневого анкетування, автором було отримано сумарно **361 відповідь** у розподілі:

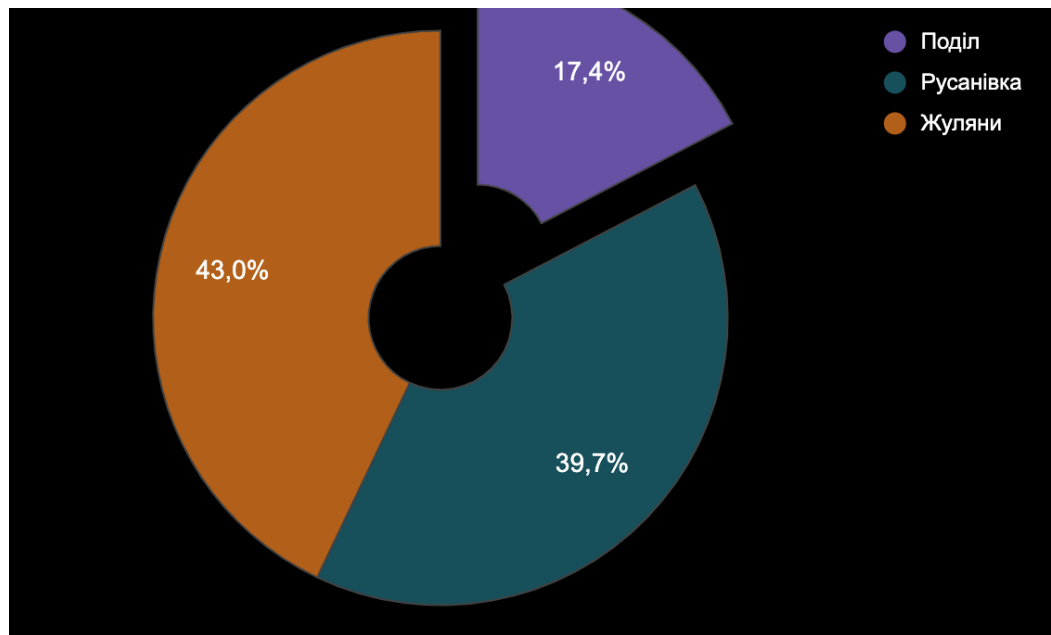

Рис. 2.3.3. Відсотковий розподіл відповідей, отриманих під час анкетування (візуалізація автора)

Фінальним результатом став порівняльний аналіз відповідей респондентів, представлений у розділі 4.2.

2.3.3. Метод «рамки»

Метод рамкового аналізу має в основі багатозначне поняття рамки, яка виступає теоретичною конструкцією, що ніби обрамлює соціальний зміст. Один із теоретиків рамкового аналізу Е.Гофман описує рамку як «базисний елемент, що людина може ідентифікувати в процесі сприйняття простору». Тобто рамками можуть виступити будь-які предмети або сукупності предметів у просторі, які так чи інакше зацікавили дослідника і сформували певну перцепцію простору.

В рамковому аналізі нас цікавить, передусім, індивід, сприйняття ним повсякденності, включеність індивіда в життя (в конкретному випадку – в життя району), накопичений соціальний досвід людини. Окрім цього опосередковано через індивіда ми можемо дослідити не лише самі явища в просторі, але і соціальні інтерпретації даних явищ.

Для рамкового аналізу не використовуються звичайні види фіксації реальності, оскільки вони не мають на меті дослідження як такого. Рамковий аналіз відбувається шляхом осмисленої рефлексії простору і фіксації власних «рамок».

Для дослідження за допомогою рамкового аналізу було обрано два з трьох досліджуваних районів – Жуляни та Русанівку. Саме в цих районах відчуття простору у респондентів було чітким і автор отримав згоду на проведення спільної фотофіксації. Поділ же в контексті своєї популярності абсолютно не вклався в даний метод і жоден респондент не виявив бажання стати учасником дослідження.

Результатом рамкового аналізу стали колажі з поясненнями авторів, наведені у розділі 4.3.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ У РІЗНИХ МОРФОТИПАХ ЗАБУДОВИ КИЄВА

3.1. Якість життя населення в садибній забудові Києва: Жуляни

Морфологія міського простору Жулян напряду залежить від історичного контексту. До 1988 року місцевість не входила до складу Києва та була окремим населеним пунктом сільського типу. Звідси і переважаючий тип житлової забудови – садибний.

Історична місцевість Жулян згадується у літописах з XI століття. За трьома наявними версіями, її назва походить або від імені язичницької богині скорботи Желі, або від обжитого характеру місцевості, або від тюркського «жоліани» - окраїна дороги. Остання версія вважається найбільш обґрунтованою.

В літописах кінця XVII століття село вже має подібну до сучасної назву – Желяни. В різні часи село входило до Київського повіту (XVIII–поч. XX ст.), Приміської смуги міста Києва (в 30х рр. XXст.), Києво-Святошинського району (з 30х по 80-ті рр. XXст.). До присвоєння назв вулицям, село поділялося на так звані кутки: Командирівщину, Козлівщину, Забару, Марченків, Могилів, П'ятихатки, Лушпіївщину, Греківщину, Білий Хутір, Греківщину, Латунівщин, Хутір[24].

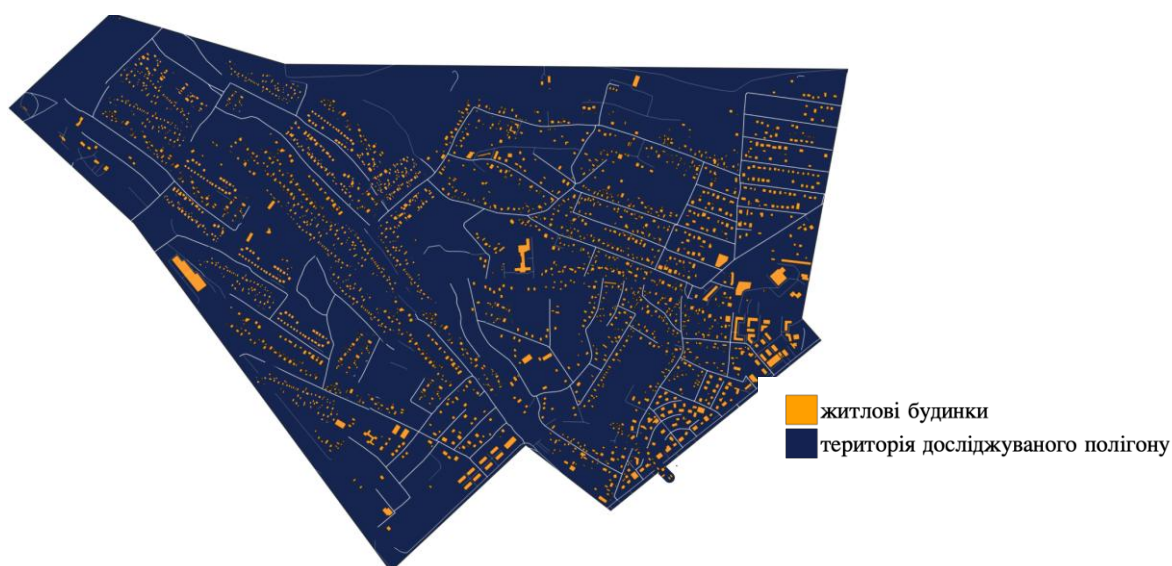

Рис. 2.2.1. Жуляни: просторова структура району (розробка автора)

Площа району складає 418 га. За даними ЛУН Місто, вирахована щільність населення у районі коливається від 0 до 20 осіб на га (додаток Б). При цьому варто враховувати, що у дослідженні ЛУН дані екстраполюються, тому усереднена щільність населення складає приблизно 15 осіб на га. Цей факт підтверджується вирахованою чисельністю населення за виборчими списками станом на 2019 рік, яка складала 6,4 тис. осіб.

Як демонструє вимірювання стану атмосферного повітря в районі (Додаток В1), протягом місяця (березень 2021 року) в основному фіксувався прийнятний та незадовільний стан атмосферного повітря. При таких показниках мешканці, що мають хронічні захворювання дихальних шляхів можуть відчувати загострення хвороб та погіршення стану здоров'я.

Висока забрудненість повітря зумовлена декількома чинниками, серед яких:

- наявність поруч Міжнародного аеропорту «Київ»,
- незначне озеленення території (Додаток Г), яка, в свою чергу впливає на утворення тут теплового острова з середньолітньою температурою 31°C (рис.3.1.1),
- спалювання листя та трави в міжсезоння на території приватних господарств.

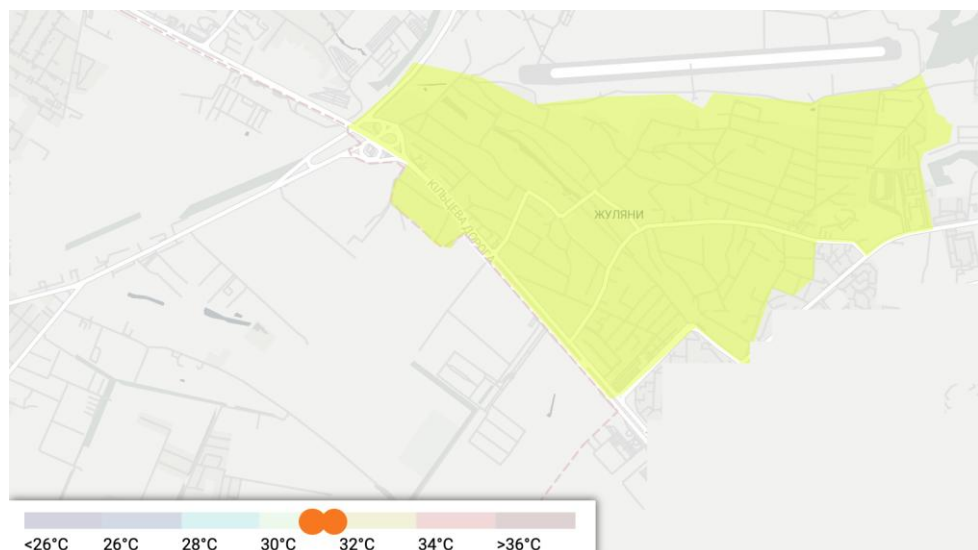

Рис. 3.1.1. Жуляни: тепловий острів [26]

Шкідливі підприємства на території району відсутні, проте поруч знаходиться аеропорт, викиди при посадці та злеті літаків у якому негативно впливають на якість атмосферного повітря, а звук літаків створює негативний шумовий фон. Також південний кордон району Жулян проходить по завантажній Окружній дорозі, яка характеризується підвищеним трафіком, що, відповідно, продукує значні викиди в атмосферу вихлопних газів та фонове шумове забруднення.

Середня поверховість району складає 1 поверх, максимальна – 3 (не враховуючи коттеджні та клубні будинки на його східних околицях). Це означає, що переважна більшість населення постійно перебуває в зоні дії негативного фону забрудненого атмосферного повітря (як відомо, вихлопні гази перебувають у завислому стані на висоті 0,7 – 2 м над поверхнею землі).

Наступним кроком є оцінка соціально-економічних показників району. Для садибної забудови поліфункціональність простору - не характерна і район Жулян є чудовою ілюстрацією монофункціонального простору. За розрахунками в програмному забезпеченні QGIS, автором було визначено, що:

87% території зайняті під житлову садибну забудову,

5% закинуті аботериторії, що не використовуються,

5% території спільного використання, в тому числі і дороги,

2% - території торгівлі, в тому числі вздовж Окружної дороги,

менше **1%** - зелені зони (рис.3.1.2.) Такий розподіл чітко демонструє єдину функцію району, а саме – житлову.

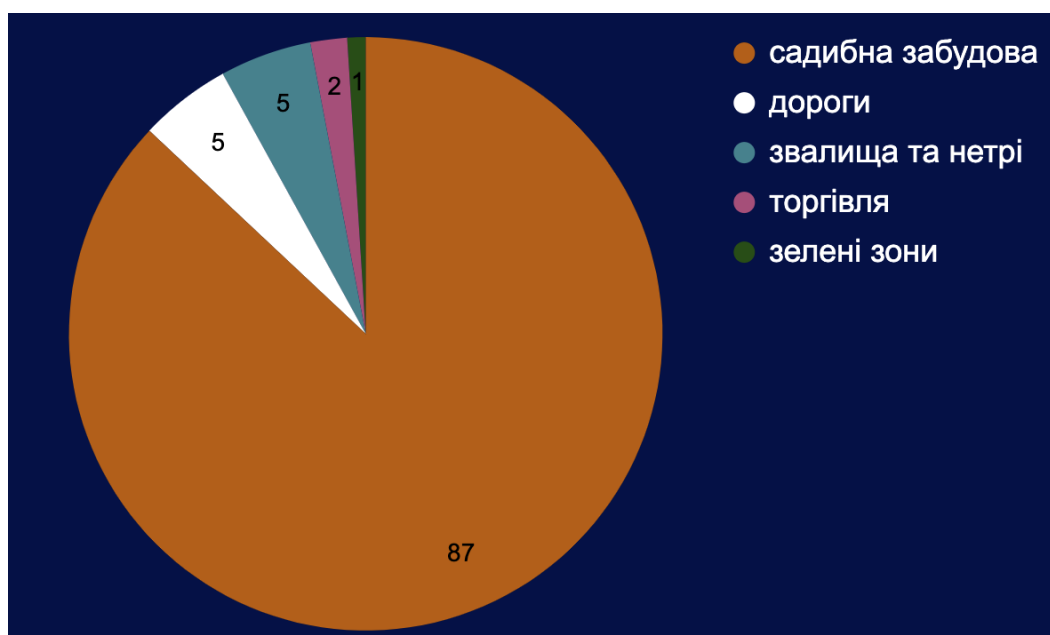

Рис. 3.1.2. Жуляни: розподіл територіальних функцій (у %) в межах району Жулян

Забезпеченість освітніми закладами в районі мінімальна – у пішохідній доступності тут розташована лише 1 загальноосвітня школа (Додаток Д). Також у районі одна з найбільших черг до дитячих садків (в середньому 750 дітей у черзі (рис 3.1.3.)

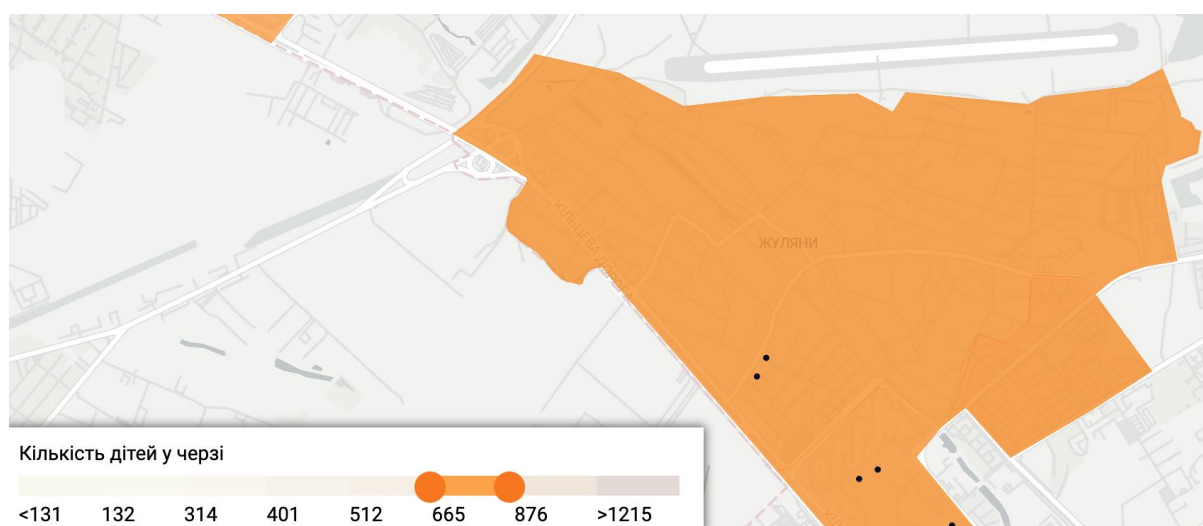

Рис. 3.1.3. Жуляни: черги дошкільних закладів району (за даними ЛУН Місто [26])

В районі Жулян лише по східній межі забезпеченість закладами громадського харчування та продовольчими магазинами є задовільною. Доступність найближчих магазинів на решті територій району може сягати 500-800м.

За даними ГУ Національної поліції м. Києва, район Жулян є одним із найбезпечніших по місту. За останній рік тут було скоєно 105 правопорушень, переважна більшість з яких – мілкі крадіжки. Тяжких злочинів в районі не зафіксовано.

Рівень партисипації у районі Жулян достатньо низький: за останні 4 роки до Громадського бюджету Києва було подано 4 проекти, 3 з яких були затверджені до подальшої реалізації (фінансування місцевої громадської організації, закупівля очисної техніки для мікрорайону, розробка навігації). Загалом, коефіцієнт залученості (Додаток Ж) населення тут найнижчий серед усіх морфотипів. Проте аналіз соціальних мереж, які використовуються для комунікації мешканців показав, що громада Жулян сформована, згуртована і існує за принципами добросусідства. Щодня публікується в середньому від 5 до 8 постів у соціальних мережах. Серед популярних тем за останні півроку наступні (рис. 3.1.4.)

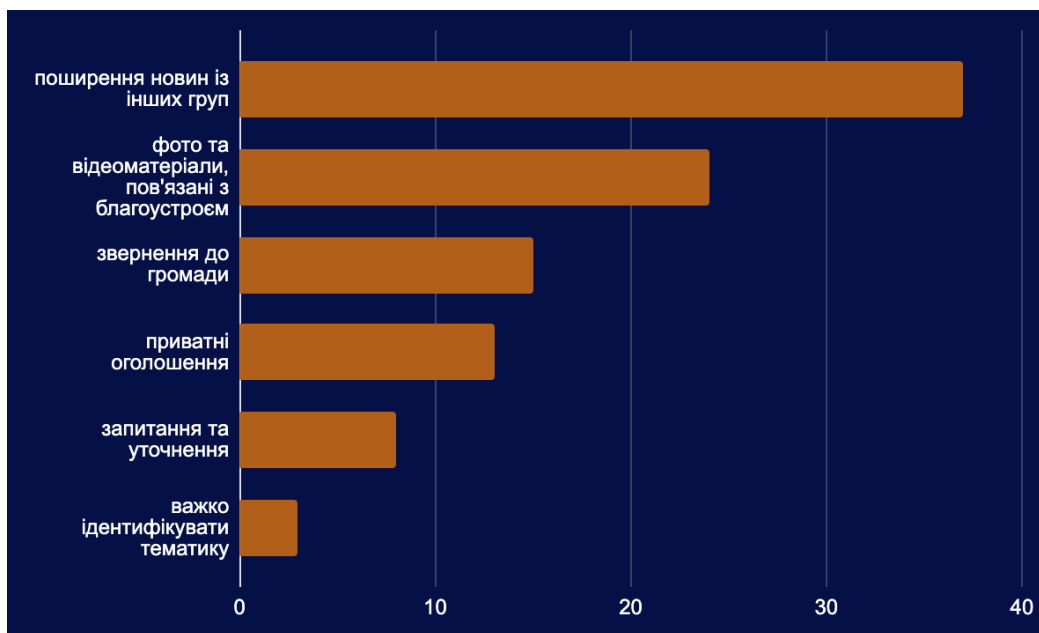

Рис. 3.1.4. Жуляни: Тематика обговорень в соцмережах (візуалізація автора)

Подібна активність свідчить про значну соціальну активність мешканців Жулян, а тематика – про найголовніші болючі точки в районі. Такими, зокрема, виступають благоустрій території, якість виконання комунальних послуг, транспортна доступність та стан дорожнього покриття. Також варто відмітити,

що населення охоче відгукується на будь-які зовнішні вторгнення в простір району, тут не сформувався поділ на «свої» та «чужі», що не є звичним явищем для садибної забудови міст.

Проте зовнішній бренд Жулян як мікрорайону відсутній в принципі. Оцінювання перцепції даного району жителями інших морфотипів житлової забудови продемонструвало абсолютну відсутність асоціативних рядів, пов'язаних з простором Жулян. На ментальних картах жителів Подолу та Русанівки мікрорайон Жуляни був відсутній. Про непопулярність даного району свідчить і середня вартість ренти житла (додаток Е), для продажу вона коливається від 300 до 1000 доларів за м², для довгострокової оренди – до 200 грн/м².

3.2. Якість життя населення в квартальній забудові Києва: Поділ.

Назва історичної місцевості Подолу походить від слов'янського «подоль», що означає низину. Він і дійсно був найнижчою частиною стародавнього Києва. Перші поселення з'являються на Подолі ще за часів кам'яної доби. Прикладом такого поселення є Кирилівська стоянка (по вулиці Кирилівській), що була розкопана Вікентієм Хвойкою наприкінці ХІХ століття. Її вік складає близько 27 тисяч років.

За часів Київської Русі на території Подолу розташовувались ремісничі місцевості, названі відповідно до роду діяльності їх мешканців: Гончарі, Дегтярі, Боричів, Кожум'яки та ін. ремесло настільки розвинулось на Подолі, що в ІХ-ХІІІ ст. тут був сформований ремісничо-портовий кластер. Передумовою його утворення також слугувала близькість великої ріки та торговельного шляху по Дніпру, зручне розташування біля гирла р.Почайни, створений в ньому великий порт. Поділ стає осередком економічного життя не лише міста, але і усієї Русі. Тут процвітає торгівля, в тому числі, і серед іноземців. Розвивається навіть примітивний стріт-ритейл – вздовж вулиць відкриваються крамниці, в глибині дворів – комори.

Як і в будь-якому оживленому портовому місті, населення Подолу набуває різноманіття: поруч з руським населенням з'являються, варяги, хозари, греки, євреї, араби, вірмени та ін.

Після переходу українських земель до влади Польсько-Литовського князівства, Поділ не втрачає своєї ролі, а продовжує розвиватись як центр соціально-економічного життя міста. Ремесло з одноосібного кустарного трансформується у цехи та мануфактури, з'являються цегельні будівлі. Структура населення також змінилась, на зміну іноземним купцям приходять місцева шляхта.

Важливим в структурі розселення Подолу до XIX століття було те, що місцевість більше нагадувала село: більшість будинків зводили з дерева, покривали гонтом, значні площі займали сади та городи. Будинки розташовувались хаотично, вулиці були тісні, лише мала частина доріг була вимощена бруком, решта ж була устелена дощатими настилами на випадок дощу. В 1811 році відбувається величезна пожежа, яка вщент спалює весь Старий Поділ. Відбудова розпочинається через декілька років під керівництвом шотландського архітектора Вільяма Гесте.

Центром оновленого Подолу стала Контрактова (на той момент Олександрівська) площа, від якої паралельно-перпендикулярно до річки розходились прямі вулиці. Також був розроблений своєрідний дизайн-код для фасадів, а також правила подальшої забудови району. Заможні містяни, що мали на Подолі земельні наділи, замовляли архітекторам проекти у єдиному стилі. Зазвичай будинок мав кам'яний підмурок, перший поверх із цегли, другий із дерева. Часто, архітектори відходили від правил оформлення фасаду, надаючи будинкам особливих рис – у вигляді облицювання та декоративних елементів.

З кінця XIX століття значну частину Подолу починають забудовувати великими багатоквартирними, так званими, «прибутковими» будинками. Зазвичай такий будинок належав одному власнику, а квартири чи кімнати у ньому здавалися в оренду. Саме така архітектура нині вважається «історичною

забудовою» Подолу. Важливою особливістю прибуткових будинків є активний вуличний фронт перших поверхів – там зазвичай розташовувались крамниці, банки, цирульні, кав'ярні, тощо. Тобто активні фасади вже тоді були віддані під комерцію та мали обслуговуючу функцію.

Від початку ХХ століття і до війни, Поділ як економічний та соціальний центр переживав часи занепаду. Столиця була переміщена до Харкова, коштів на розбудову у міста не вистачало. В 30х рр. на Подолі було зведено близько 10-ти конструктивістських будинків для робітників кооперативів. Проте саме тоді з'являється соціальна інфраструктура – дитячі садочки, майданчики для ігор, облаштовуються прибудинкові території [24].

До кінця 80х рр. Поділ залишається незмінним. Стара його частина складена історичною забудовою, частина територій належала робітничим кварталам, припортовим територіям, підприємствам. Проте в 1989 році поблизу станції метро «Тараса Шевченка» будують новий житловий квартал по спецпроекту під керівництвом Віктора Розенберга з інституту «Київпроект». Разом з новою архітектурою в район приходять і нові ідеї: відходячи від типової радянської забудови, архітектори намагались додати в нові квартали «соціальну функцію» - зближення мешканців, створення добросусідських стосунків, відхід від суспільства «незнайомців». Попри те, що дані квартали не належать до історичної забудови, автор вважає за доцільне враховувати дану територію при дослідженні, як перехідну і навіть, гібридну, між квартальною периферійною забудовою та мікрорайонною типовою.

Рис. 3.2.1. Поділ: просторова структура району (розробка автора)

Площа Подолу, яка розглядається в рамках дослідження, становить 170 га. На ній проживає близько 23 тис. осіб, проте ще мінімум 20 тис. осіб щодня використовує тут комерційні приміщення та офіси. Відповідно, вирахована щільність населення становить тут 135 осіб на га, що згідно норм ДБН-19 є середньою щільністю районів багатоповерхової житлової забудови для міст із населенням більше 100 тис. осіб. Проте це число не характеризує усіх користувачів простору Подолу. Це один із мікрорайонів Києва, який належить не лише його безпосереднім мешканцям, але і всім містянам, а також туристам. Відповідно, користувачів простору Подолу в середньому в 3,5-4 рази більше. Цей факт впливає на безліч параметрів, в тому числі і на самосвідомість жителів Подолу, на перцепцію простору, активність людей в просторі, тощо.

Стан атмосферного повітря на Подолі мало відрізняється від виміряного на Жулянах. Показники забрудненості повітря тут також переважно прийнятні в загальному, або неприйнятні для чутливих груп населення. Однак, абсолютні числа AQI вищі, ніж в інших районах.

На такий стан повітря впливає ряд чинників, серед яких: завантаженість автомобільних шляхів усередині району та наявність магістральних шляхів по периметру, низинне положення мікрорайону відносно Валів – забруднюючі частки мають властивість осідати в низині. Проте близькість ріки дещо покращує ситуацію, адже в районі з тими ж умовами, але віддаленому від неї, показники якості повітря були б в рази гіршими.

Рівень шумового забруднення Подолу достатньо високий, особливо вздовж завантажених доріг та трамвайних колій. Згідно Санітарних норм, шум більше 75дБА вважається шкідливим для здоров'я людини при постійному впливі (рис. 3.2.2.).

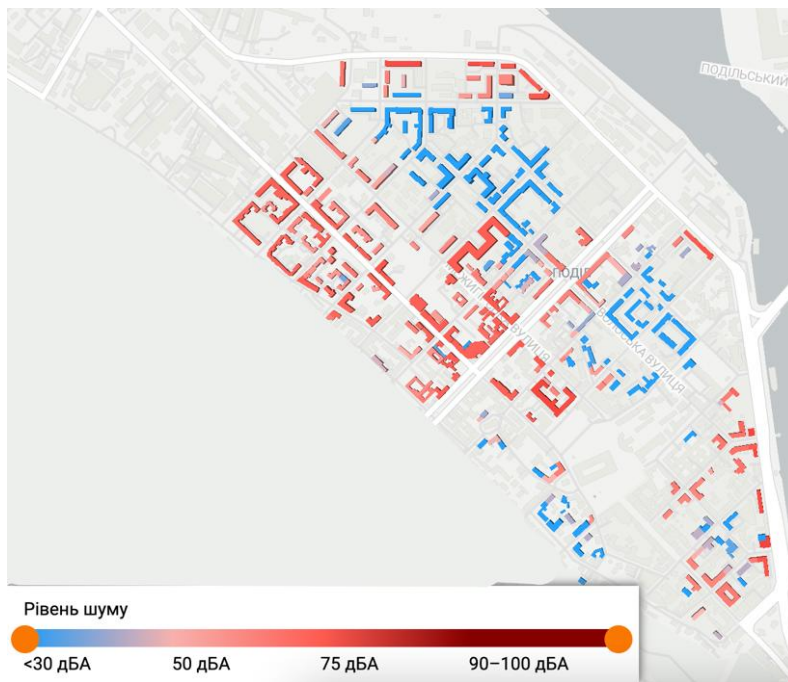

Рис. 3.2.2. Поділ: шумове забруднення (розробка ЛУН Місто [26])

Рівень озеленення території Подолу значно вищий, ніж в Жулянах, проте недостатній, згідно ДБН-19, за яким на одного мешканця має виділятися 6 м^2 зелених зон. Зараз врахувана середня площа озеленення вдвічі менша (за даними Агентів Змін, рис. 3.2.3.)

Рис. 3.2.3. Поділ: озеленення(розробка Агентів Змін [27])

На території району станом на початок 2021 року розміщується 77 підприємств, 1/5 з яких – вважаються шкідливими (рис. 3.2.4.) Проте вони розміщуються поза межами досліджуваного полігону і тому вплив на мікрорайон будемо враховувати як опосередкований.

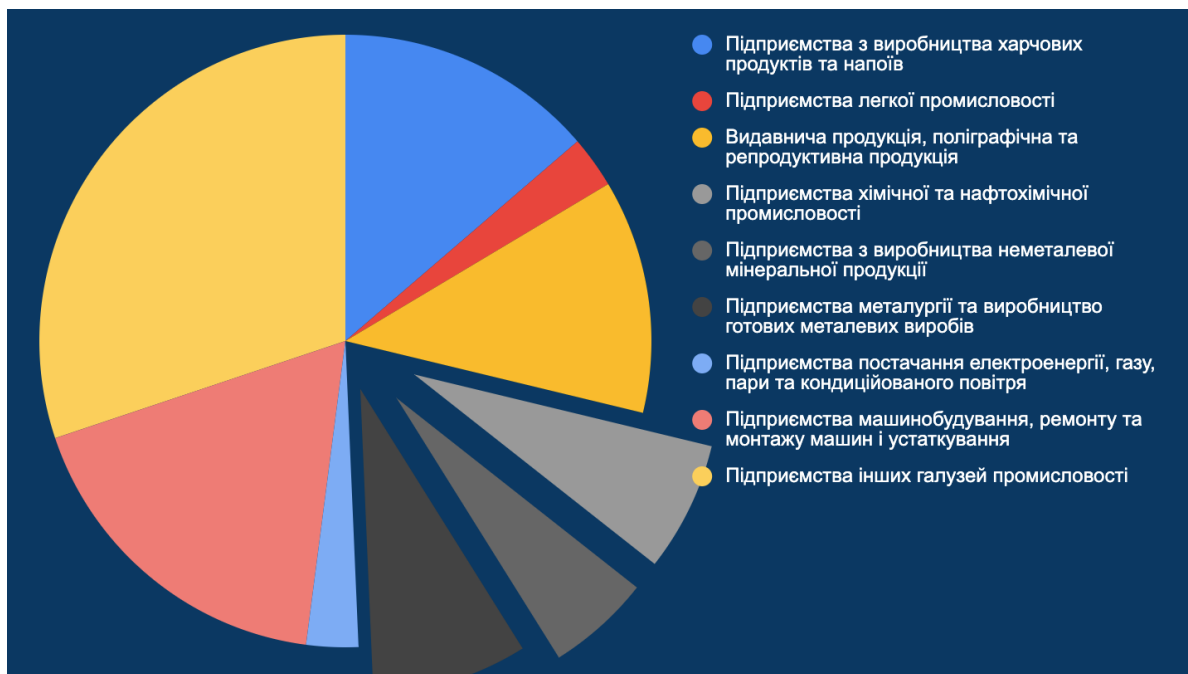

Рис. 3.2.4. Поділ: структура промисловості (візуалізація автора)

При оцінці території соціально-економічних показників Подолу автор опирається на дослідження, проведене Агентами Змін спільно з девелоперською компанією SAGADevelopment у 2017-2018 рр.

Виявлено, що житлову функцію виконують лише половина поверхів на Подолі. Перший зазвичай відданий під стріт-ретейл, також наявна значна частка офісів та просторів культури (рис. 3.2.5.)

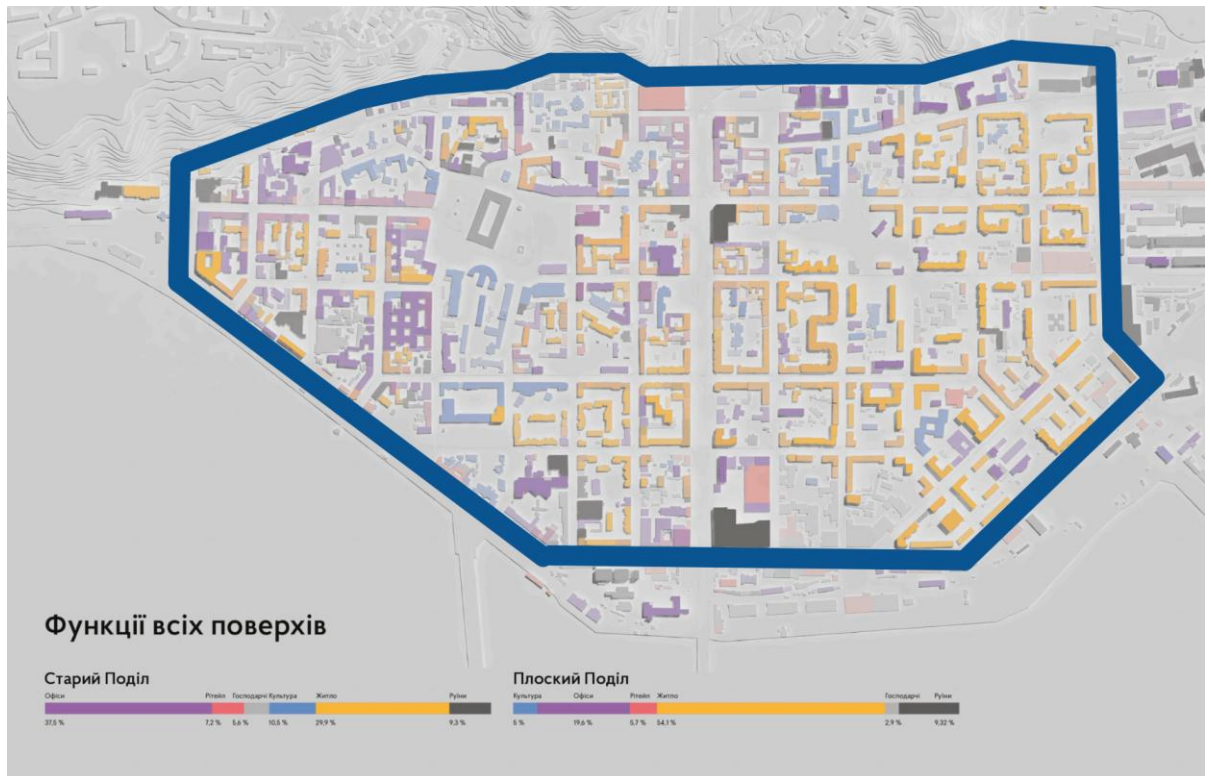

Рис. 3.2.5. Поділ: функціональна структура району (розробка Агентів Змін[27])

Район забезпечений загальноосвітніми навчальними закладами (додаток Д), також тут розташовується Києво-Могилянська академія. Також варто зауважити, що черга до дитячих садків на Подолі – найнижча з усіх районів, що досліджуються, і складає 314-400 дітей на одне місце. Окрім цього, на Подолі розташовані офіси багатьох приватних навчальних закладів, таких як Bursa, Projector, Vazilіkta інших. Також в пішохідній доступності розташовуються медичні заклади, як приватні, так і державні.

За даними національної поліції, за 2020 рік на Подолі було зафіксовано 484 злочини, серед яких переважно шахрайство та крадіжки. Тяжкі злочини становлять 6% від усієї кількості. Відповідно, серед описаних районів, Поділ можна вважати найменш безпечним, проте число злочинів тут усе-одно значно нижче за середньоміське.

Відповідно, Поділ можна охарактеризувати як один із найбільш поліфункціональних районів міста. Тут органічно поєднується житлова, офісна, комерційна, культурна функції. Також в районі вирує життя навіть вночі, оскільки багато закладів працюють цілодобово. За твердженням Джейн

Джейкобс вулиці, що зберігають людські потоки навіть вночі, є набагато безпечнішими за тихі і спокійні, оскільки тут наявний фактор соціального контролю[14]. Відповідно, характеристика Подолу як центру міського життя, має позитивний вплив на безпеку життя тут. Проте це має зворотну сторону – район використовується не лише безпосередніми мешканцями, єдиним ком'юніті, але і сотнями тисяч жителів інших районів. За рахунок багатофункціональності, транспортної доступності, постійного людського потоку в районі, поняття мешканця Подолу стирається, а громада формується радше всупереч умовам, аніж завдяки. З позитивних прикладів внутрішньої активності громади можна виділити «Самосад» - міський парк, створений виключно з ініціативи і силами громади.

Рівень партисипації у районі можна визначати за кількісним показником – кількістю поданих проектів до Громадського бюджету на 1000 осіб. На Подолі цей показник найвищий серед районів, що досліджуються і станом на 2021 рік становив 7,5 (додаток Ж). Проте, важливо враховувати, що значна кількість проектів є освітньо-культурного спрямування та ініційовані не безпосередніми жителями, а користувачами простору, які тут не проживають. Аналіз груп у соціальних мережах показав, що громада Подолу має значно меншу активність, ніж у Жулянах чи на Русанівці (до 1 посту на добу) і тематичне різноманіття тут значно вужче.

Попри низьку активність громади, Поділ в перцепції містян є одним із найпрестижніших районів Києва для проживання. Хоч, значна кількість респондентів із інших районів і відмічала побоювання щодо житлово-комунальної мережі та застарілих комунікацій у районі, тим не менш, аналіз ринку нерухомості показує, що саме на Подолі найвища орендна ставка – до 500 грн м² (додаток Е).

3.3. Якість життя населення в мікрорайонній забудові Києва: Русанівка

Назва Русанівки походить від прізвища великого київського землевласника Сави Русановича, якому нібито належали ці території в XVI столітті. Проте оскільки територія лежить на низинному березі великої річки, щовесни територію затоплювало, тому Русанівка не використовувалась для проживання. Тут були заплавні луки та сіножаті. Сама територія здавна була усіяна озерами (з однойменними назвами – Русанів, Русаніка). Після повені у 1931 році утворилося нове озеро, що нині носить назву Тельбін.

Такий природний цикл із частими паводками та повенями не давав можливості забудовувати район. В генеральному плані 1935 року розглядався варіант розміщення на території теперішніх Русанівкита Березняків пасажирських пристаней та промислових причалів і затонів.

В 1960х роках завдяки появі нових методів будівництва, а також технологій гідронамиву, стало можливим зведення тут багатоповерхових будинків. Для радянської влади важливим було обрання вільних ділянок, які вклинювались між уже наявною забудовою.

У 1960–1961 роках відбувся перший в історії Києва гідронамив території для майбутнього житлового масиву – Русанівки, який став першим мікрорайоном у СРСР, створеним на штучному острові [24]. Першим етапом будівництва було не спорудження безпосередньо будинків, а чітке розпланування вулиць, проїздів, проведення комунікацій. Площа Русанівки разом з каналом, кварталами комунального призначення та набережною склала 180,5 га, з якої забудовано 130 га. Природні об'єкти – зелені зони та водні об'єкти зайняли 41% від усієї території.

В планувальній структурі Русанівки (рис. 3.3.1.) чітко прослідковується поділ району бульварами на 3 окремі райони. В перших варіантах планування роль кордону між ними мали виконувати канали, проте від цієї ідей в подальшому відмовились. Кожен з 3х мікрорайонів будувався як цілісний

комплекс з мережею закладів різного функціоналу: освітніх, медичних, культурно-побутових.

Заселення Русанівки відбулось в 1963 році. Забудова району змішана і має чітку композиційну структуру: набережна забудована 9-поверхівками, просторовими домінантами виступають 16-поверхові будинки «на ніжках». Остаточно забудова району завершилась в 1974 році. Сумарна площа житлового фонду складала 600 тис. м². З того часу територія району залишалась майже незмінною – за весь час тут було зведено лише одну новобудову.

Важливою складовою району виступили також активні перші поверхи – там розташовувались крамниці, перукарні, універмаги. Також в районі була побудована вся необхідна на той час соціальна інфраструктура – заклади дошкільної освіти, школи, заклади побутового обслуговування, палаци культури, кінотеатри.

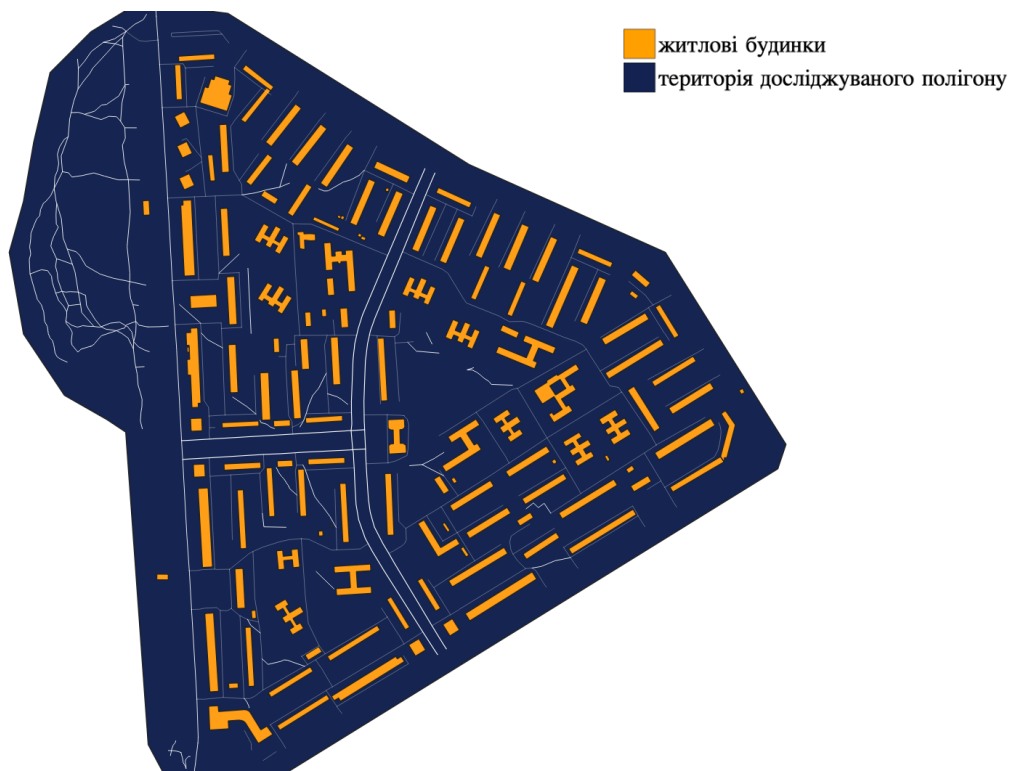

Рис. 3.3.1. Русанівка: просторова структура району (розробка автора)

Зараз в районі проживає 27 тис. осіб. Вирахувана щільність населення складає 150 осіб на га, що підтверджується картою щільності ЛУН Міста. Варто відмітити, що Русанівка не є, на відміну від Подолу, настільки значним місцем зацікавлення туристів в масштабах і тому кількість користувачів простору тут

приблизно відповідає кількості постійних жителів. Варто зауважити, що Русанівська набережна є місцем топофілії багатьох киян, проте використання її є нестабільним у часі показником і коливається протягом року.

Першим екологічним показником якості життя є стан атмосферного повітря. Виміряний в той же період, що і для інших районів, він є значно більш позитивним. Позначки AQI на Русанівці значно нижчі і навіть в дні найбільшого забруднення повітря не сягають 150. Цьому сприяє і близькість великого водного об'єкту, значний рівень озеленення району (станом на 2018 рік – 60-70%), відсутність шкідливих підприємств і магістральних шосе. Саме тому тут і не формується тепловий острів (рис. 3.3.2.), а температура влітку на набережній та західній частині району – одна з найнижчих по місту.

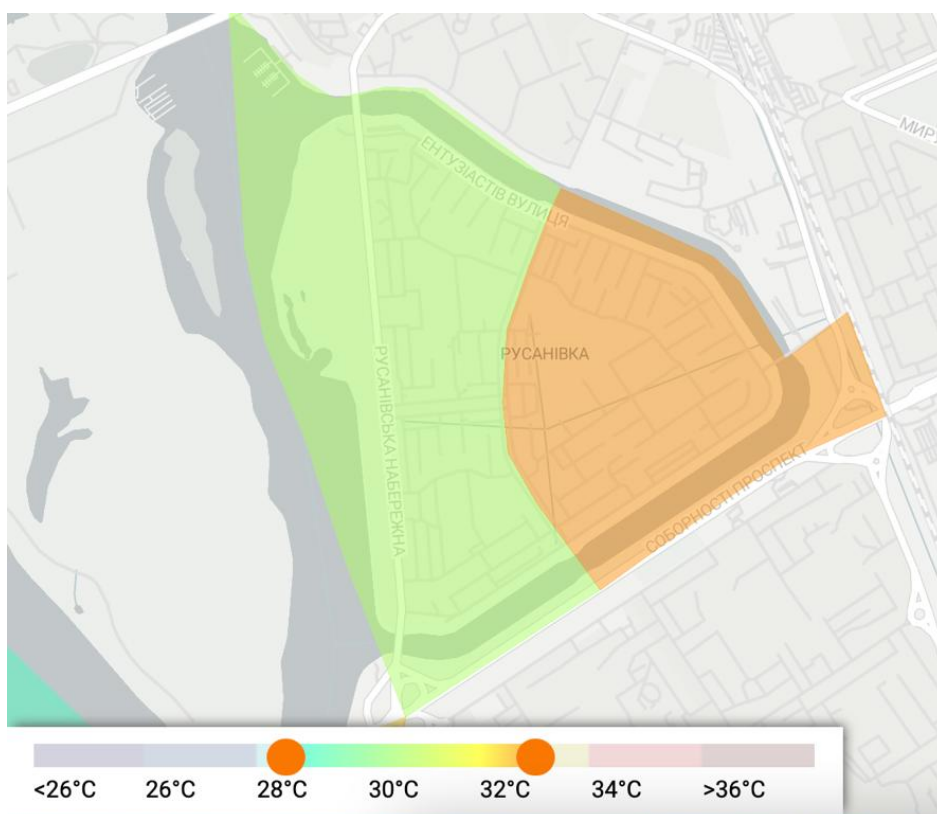

Рис. 3.3.2. Русанівка: Показники температури поверхні влітку (дані ЛУН [26])

Рівень шумового забруднення району теж один із найнижчих у місті. Лише вздовж набережної (яка є магістральним шляхом на лівому березі) фіксується підвищений рівень шуму, який, втім, є безпечним для здоров'я людини (рис. 3.3.3.)

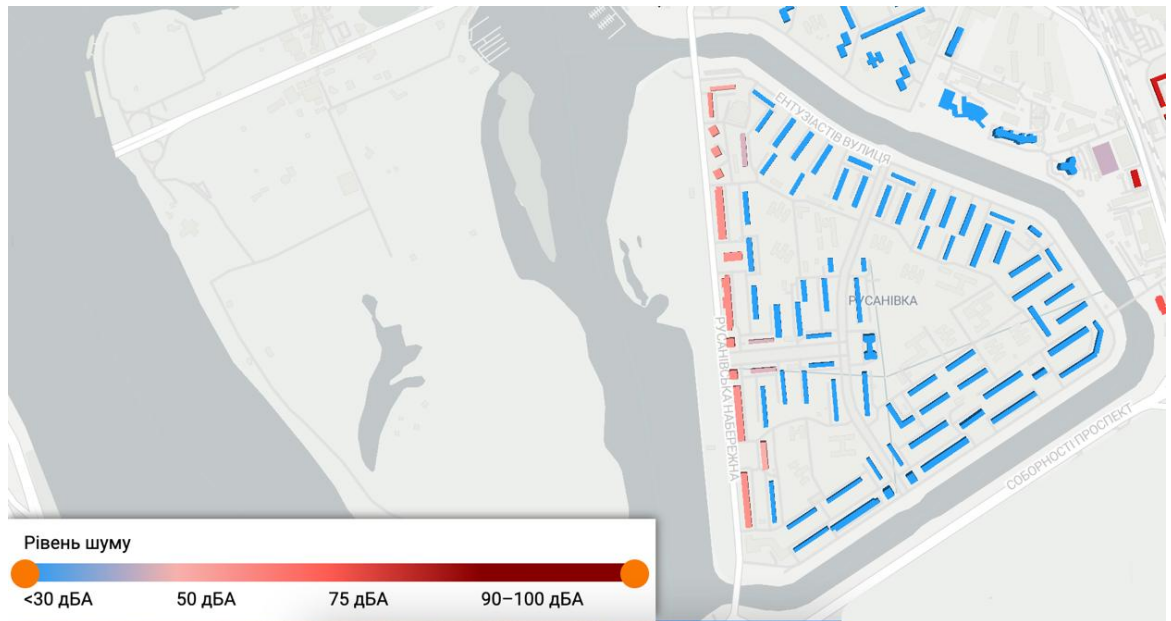

Рис. 3.3.3. Русанівка: рівень шуму (аналіз ЛУН Міста[26])

При дослідженні соціально-економічних показників Русанівки неможливо відриватись від історичного контексту формування району. В 1960 роках район формувався у відповідності до двоступеневої системи обслуговування, у якій для кожного мікрорайону передбачався основний громадський центр та місцеві локальні центри обслуговування. Громадський центр простягнувся лінійно по всій набережній (і включав наразі зачинений кінотеатр «Краків» та готель «Славутич»). Локальні центри обслуговування розташовувались на перших поверхах житлових будинків. Ще в процесі заселення Русанівки, тут була сформована вся необхідна соціальна та побутова інфраструктура. Насправді, це характерно не для всіх мікрорайонів Києва, оскільки часто потреба у квадратних метрах визначала темпи забудови: будувалось в першу чергу житло і лише потім – необхідна інфраструктура (прикладом може слугувати Троєщина, яка так і не була забезпечена достатньою інфраструктурою).

На Русанівці, окрім обслуговуючих, було збудовано і достатню кількість навчальних закладів. У східному мікрорайоні, між вулицею Ентузіастів та бульваром Шамо є 3 школи та 5 дитячих садків (на 36 житлових будинків). У західних мікрорайонах, обмежених Русанівською набережною, Русанівським бульваром та вулицею Ентузіастів, розміщуються по одній школі

та по 2 дитячих садки на кожен мікрорайон. При цьому черга в дитячі садочки тут середня по Києву і складає 401-511 осіб на місце.

Єдина функція, якої бракує в районі – офісно-комерційна. На Русанівці майже відсутні офіси компаній та комерція, що не стосується реалізації продовольчих товарів. Район чудово пристосований для життя і відпочинку, проте на роботу переважна частина мешканців вимушена добиратися в інші райони Києва.

Рівень безпеки на Русанівці, подібно і району Жулян – достатньо високий. За даними поліції, протягом 2020 року тут було скоєно 197 злочинів, з яких тяжких – лише 3%. На ці показники значний вплив має також графік роботи закладів на острові – переважна більшість магазинів та закладів харчування зачинена вночі.

Рівень взаємодії населення з простором дуже високий. Містяни активно співпрацюють з управлінськими органами, ініціатива постійно йде за моделлю «знизу-вгору». Прикладом такої взаємодії стало, наприклад, ініціювання місцевими жителями обмеження роботи всіх комерційних закладів до 22 години, щоб убезпечити район від шуму в нічну пору доби. Рівень партисипації жителів Русанівки також значний. За весь час існування Громадського бюджету Києва тут було подано 50 проектів. Коефіцієнт партисипації становить 1,9 (додаток Ж). На відміну від Подолу, переважна більшість проектів подається безпосередніми мешканцями району, тому реальна згуртованість і активність громади значно вища від вимірної.

Русанівка існує в перцепції переважної більшості містян як тихий спальний район з гарною інфраструктурою (більшість виділяють набережну та Русанівські фонтани як місця топофілії). Орендна ставка тут менша, ніж в центрі, проте за рахунок чудового розташування та комфортного середовища – також висока і становить 400 грн/м².

3.4. Порівняння якості життя населення у різних морфотипах забудови Києва

Щоб оцінити якість життя у кожному типі забудови за наведеними вище критеріями автором була розроблена система оцінювання кожного параметру в бальній шкалі від 0 до 3:

- **3 бали** надавались тим параметрам, які в конкретному районі можна назвати оптимальним.
- **2 бали** характеризували параметр як прийнятний – стандартний або середній для районів такого ж історичного та морфологічного контексту.
- **1 бал** характеризував параметр задовільно, проте з негативним відтінком. Показник нижче норми і потребує оптимізації.
- **0 балів** отримували параметри, показники який є вкрай незадовільними для території даного історико-географічного контексту.

Сумарний бал характеризує відношення показників якості життя у кожному обраному районі і дає змогу чітко оцінити ранг морфотипу відносно усього міста. Таблиця оцінки наведена на рис. 3.4.1.

При оцінці екологічних показників – стану атмосферного повітря, шумового забруднення території, наявності шкідливих підприємств однозначно найвищі показники має Русанівка, що є одним із найчистіших районів Києва та, будучи обмеженою житловою і культурно-побутовою функцією, а також особливостями планувальної структури, не має розміщених в її межах шкідливих підприємств. На другому місці розташовуються Жуляни, що не мають шкідливих підприємств поруч, проте рівень шумового та атмосферного забруднення тут достатньо високий. Поділ однозначно визнано найбільш забрудненим районом із обраних, оскільки окрім значного атмосферного та шумового забруднення, має на своїй території достатньо велику промислову зону, в тому числі – зі шкідливими підприємствами.

	Жуляни	Поділ	Русанівка
Екологічні показники			
Стан атмосферного повітря			
Шумове забруднення			
Наявність шкідливих підприємств			
Економічні показники			
Поліфункціональність простору			
Забезпеченість робочими місцями			
Соціальні показники			
Доступність скверів і парків			
Заклади освіти			
Заклади охорони здоров'я			
Магазини			
Заклади харчування			
Загальний бал	11	21	24

Рис. 3.4.1. Оцінка показників якості життя у різних типах забудови Києва (розробка автора)

При оцінці економічних показників, а саме поліфункціональності простору та забезпеченості обраного району достатньою кількістю робочих місць, бачимо два чіткі екстремуми: абсолютно поліфункціональний Поділ на першому місці і сконцентрований виключно на житловій функції район Жулян. Русанівка займає проміжне положення за рахунок нестачі певних функцій.

Оцінка соціальних показників, таких як:

- Доступність зелених зон,
- Наявність закладів освіти і охорони здоров'я,
- Наявність і доступність магазинів та закладів харчування

також демонструє чіткий розподіл між районами. Соціальна сфера найкраще розвинена на Русанівці. Цьому сприяв історичний контекст морфотипу, спроектованому з нуля в умовах планового соціалістичного управління, однією з цілей якого якраз і було забезпечення соціальних потреб жителів. На другому місці за розвитком соціальної сфери закономірно опинився Поділ. Тут середні показники доступності закладів освіти, медичних закладів, а також зелених зон. Проте комерції – магазинів та різного роду закладів на

Подолі вистачає. Останнє місце займають Жуляни з відсутністю або мінімальним розвитком соціальної сфери. Даний район не забезпечений доступними соціальними благами і тому жителям необхідно використовувати інші простори для задоволення власних потреб.

Підсумовуючи все вищесказане, варто зазначити, що автором була виведена інтегральна оцінка як сума усіх отриманих балів у районі. З оцінкою 24 бали найпридатнішим для комфортного життя визнається мікрорайон Русанівка. З невеликим відривом у 2 бали за ним іде Поділ. Найменш якісне для комфортного життя середовище має садибна забудова Жулян (рис. 3.4.2.)

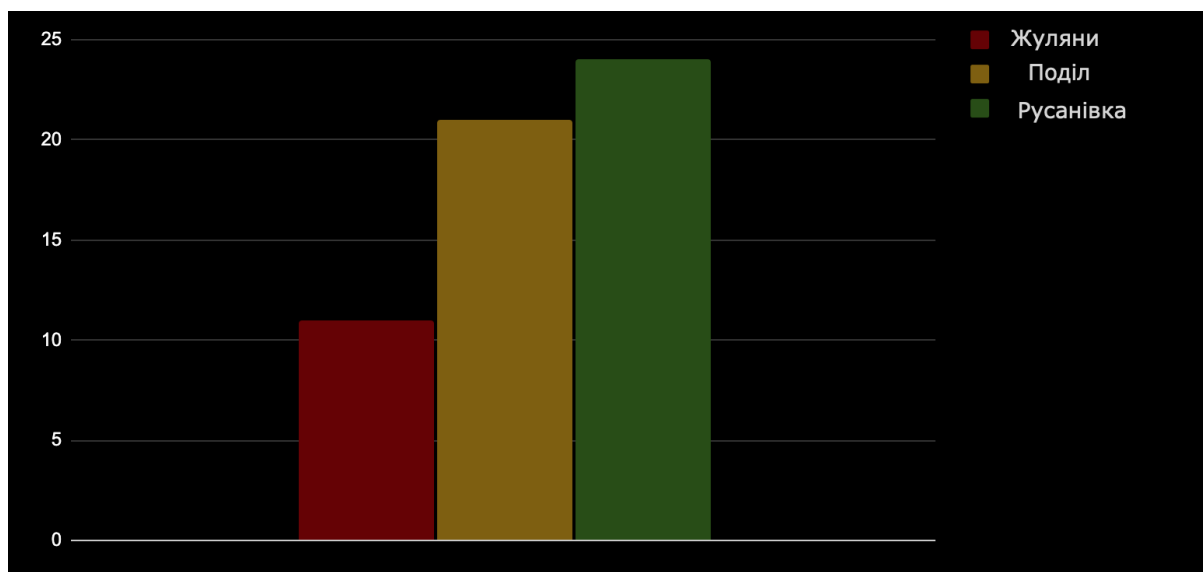

Рис. 3.4.2. Оцінка інтегральних показників якості життя у різних типах забудови Києва (розробка автора)

РОЗДІЛ 4. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ПАТЕРНІВ ЖИТЕЛІВ РІЗНИХ РАЙОНІВ М.КИЄВА НА ОСНОВІ ПОЛЬОВИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

4.1. Порівняння характеристик результатів глибинних інтерв'ю - ментальних карт

Після проведення глибинних інтерв'ю з мешканцями різних морфотипів Києва, важливим є об'єктивна і універсальна візуалізація отриманих результатів, за допомогою якої можна буде чітко порівняти конкретні поведінкові патерни різних індивідів у різному середовищі. Автором була розроблена така візуалізація у формі чітко структурованої ментальної карти, що містить у собі наступні блоки:

- Фото респондента та коротка інформація щодо віку і занятості
- Схематична карта району проживання з нанесеними позначками
- Світоглядна характеристика респондента
- Перцепція простору власного району
- Місця топофілії та топофобії
- Опис щоденних практик в докарантинний час та на даний момент
- Оцінка функціональності району.

Відповідно, сукупний опис усіх блоків дає нам загальне уявлення про особистість, що брала участь в інтерв'ю, дає змогу оцінити її ставлення до простору, ступінь взаємодії з ним та порівняти перцепційні особливості жителів різних районів.

Перший район, що буде описаний в контексті перцепції жителя – це Жуляни. Респонденткою в нашому випадку виступила Анна – менеджер по роботі з клієнтами в ІТ-компанії, розташованій на ст. метро «Театральна». Відповідно, в докарантинний час Анна щодня добиралась на роботу громадським транспортом. Зазвичай дорога займала 50-70 хвилин. Від початку карантину Анна працює з дому, в офіс повертатись не планує.

На основі глибинного інтерв'ю з Анною, була розроблена її ментальна карта перцепції Жулян. Відразу варто відмітити, що проживаючи тут з народження, дівчина не має особливої любові до простору садибної забудови. Вона мріє жити в новобудові і навіть спільно з нареченим виплачує розтермінування в житловому комплексі «Варшавський». В Жулянах Ані не вистачало життя у його конкретних проявах: простір не має важливих соціальних функцій, необхідних молоді. Аня не могла відвідувати кав'ярні, оскільки вони прив'язані до східного кордону району і вибір їх недостатній. Окрім цього, у Ані ніколи не виникало відчуття, що вона живе в місті (а тим паче, у столиці). Міський спосіб життя у Жулянах абсолютно відсутній.

Відповідно, сукупність цих факторів наклало певний відбиток на світосприйняття дівчини: вона потребує контакту з містом, участі в його щоденних практиках. Найбільше Аня любить центральну частину Києва, обожає прогулянки на Подолі та біля метро «Льва Толстого». Окрім цього, власний будинок як варіант проживання в майбутньому дівчина також не розглядає.

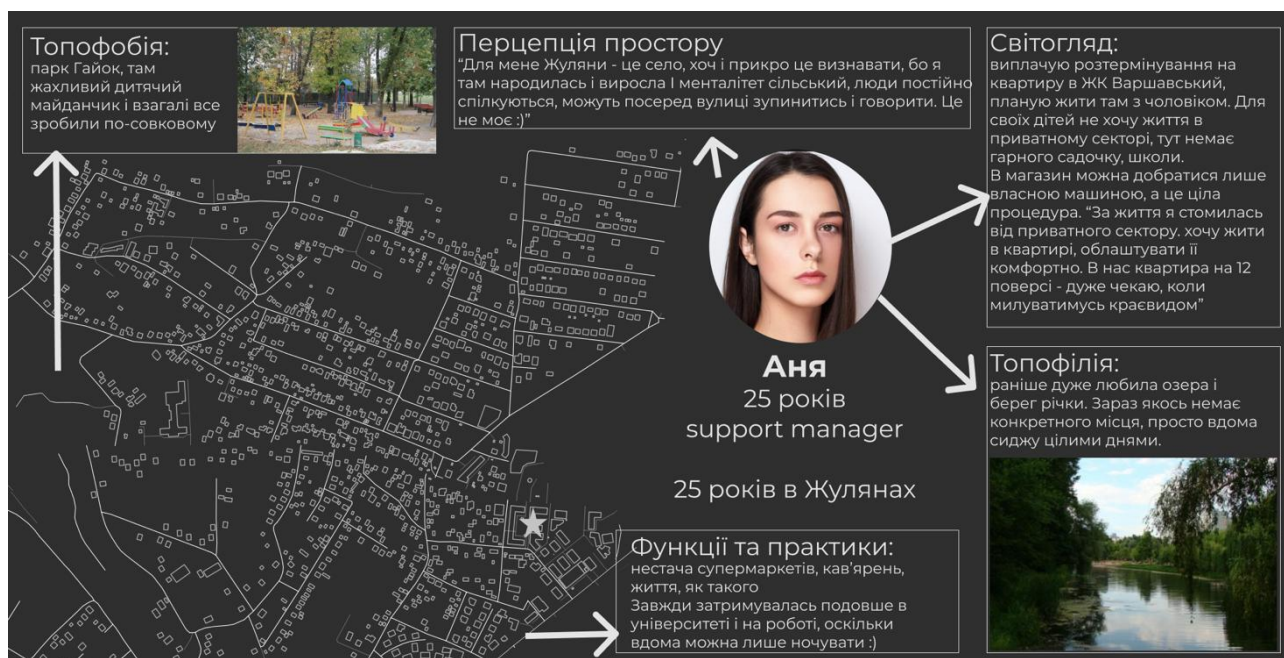
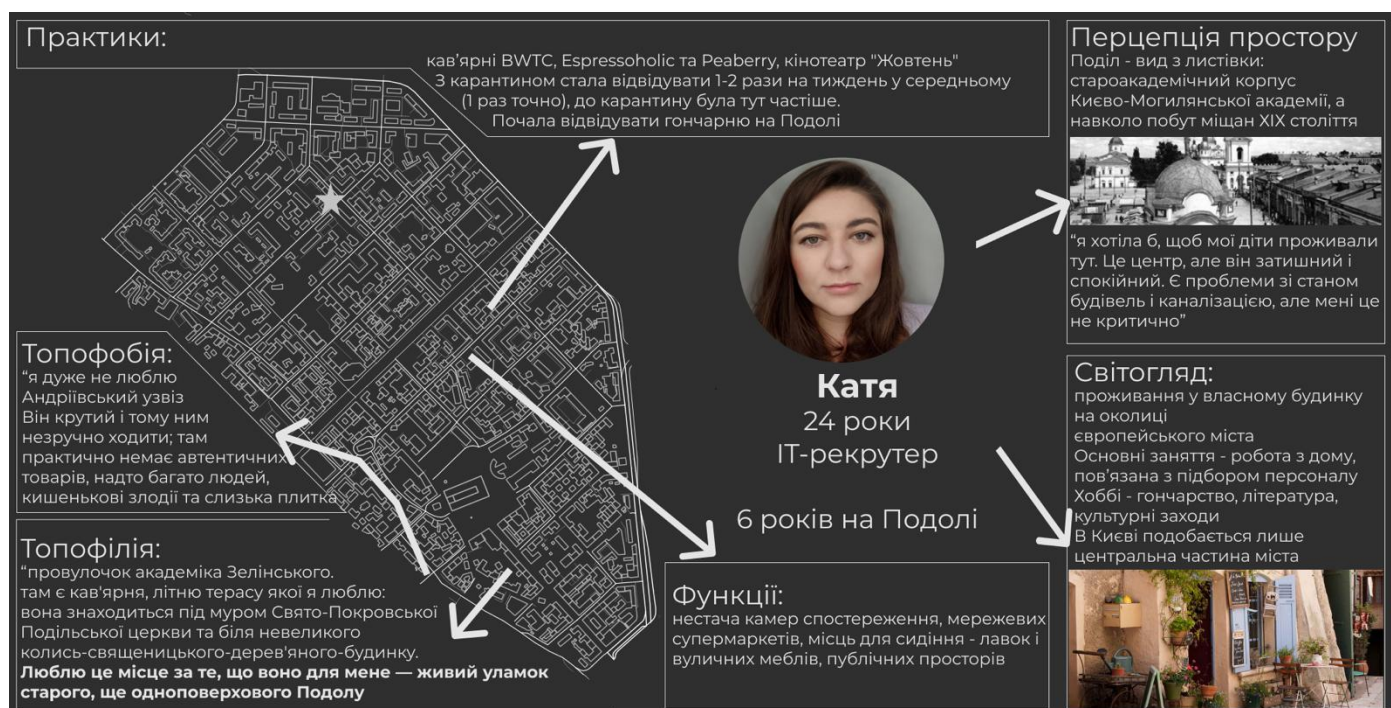

Рис. 4.1.1. Ментальна карта перцепції Жулян (розробка та візуалізація автора)

Наступною респонденткою була Катерина – вже 4 роки вона займається рекрутингом технічних спеціалістів у продуктову компанію. На Подолі вона проживає з моменту вступу до Києво-Могилянської академії – орендує квартиру в старому будинку. Катерина родом з малого історичного містечка Чернігівської області, проте все життя захоплювалась британською культурою та літературою. Вищу освіту також здобувала за спеціальністю літературознавства. Дівчина любить культурні події і охоче відвідує театри, кінотеатри, тематичні кав'ярні. Власне, Поділ і подобається Каті за пішохідну доступність культурно-розважальних функцій, а також улюбленої альма-матер. Причому, при описі свого ставлення до історичних кварталів, вузьких вуличок, дівчина постійно посміхалась - за 6 років Поділ дійсно став для неї улюбленим районом Києва.

Ідеальним місцем для життя Катя вважає маленький будиночок на околиці європейського містечка, проте жити і виховувати дітей на Подолі погодилась би. При цьому дівчина дуже не любить популярні місця Подолу – шумні Контрактову площу, Андріївський узвіз. Вона надає перевагу тихим

затишним провулкам та локальним кав'ярням з історією.

Рис. 4.1.2. Ментальна карта перцепції Подолу(1) (розробка та візуалізація автора)

Дослідження Подолу продовжили у розмові з Вадимом – 23-річним менеджером з продажу в ІТ-компанії. Він проживає на Подолі 2 роки. Обрав цей район, адже дуже любить вечірнє життя, відвідувати заклади з друзями, а тут цього вдосталь.

Вадим має претензії до віку будинків, оскільки живе у старій квартирі і часто страждає від проблем з водопостачанням, старою електропроводкою та іншим. Також його квартира знаходиться під мансардою і тому іноді стеля протікає. Відповідно, коли Вадим давав оцінку району, був певен, що Поділ комфортний для молоді як місце, де поруч найважливіші публічні простори і заклади, але район не є зручним для сімей з дітьми чи людей старшого віку, яким важко вирішувати подібні проблеми з комунальним обслуговуванням будинків.

Місцем топофобії для Вадима виступає промисловий район біля станції метро Тараса Шевченка, а місцем топофілії – затишний сквер біля кінопалацу «Жовтень», де зручно відпочити з друзями або з сім'єю. Взагалі, Поділ Вадиму подобається своєю функціональною різноманітністю і життям, що вирує чи не в кожному куточку у будь-яку пору доби.

Топофобія:
Район ближче до метро Тараса Шевченка через повторну архітектуру

Топофілія:
Люблю сквер біля Жовтня - місце для відпочинку, кав'ярні, бари, кінотеатр, дитячий майданчик, вільне місце, і все це в зелені, а найголовніше - органічно виглядає

Світогляд:
місце життя "Зараз - Поділ, трохи постарше - лівий берег біля води, ще старше - метро Льва Толстого, з дітьми - за містом"
На Подолі "Реставрувати старі будинки. У мене весь будинок трясеться, коли проїжджає трамвай. Протікав дах, балкон, і коли їх потрібно було полагодити, комунальникам потрібно було стрибати з даху сусіднього під'їзду зі зварювальним апаратом"

Функції:
довго думав, але так і не зміг виділити, чого мені не вистачає в районі. Всього вдосталь

Практики:
Кав'ярні: Espressoholics, Хлібний, Takava;
Магазини: Сільпо на Ярославській, решта лякають АТБ;
Заклади: Grails, Wood You Like, HVLV, Pink Freud, 3B Cafe, Тісто, сир та тітка Белла, Salateira, Smoky;
На час карантину перестав відвідувати, тому що більшість із них зачинили. Просто працював вдома, іноді гуляв в скверах

Вадим
23 роки
sales manager

2 роки на Подолі

Рис. 4.1.4. Ментальна карта перцепції Подолу(2) (розробка та візуалізація автора)

Останнім мікрорайоном, який ми розглядаємо в аспекті перцепції простору є Русанівка. Перший респондент – 31-річний Богдан, розробник в британській компанії, який більше трьох років проживає на Русанівці. Хлопець захоплюється радянською типовою та модерністською забудовою, тому вибір району проживання був для нього цілком осмисленим.

До Русанівки у Богдана особливе ставлення – він її просто обожнює. Для нього вона виступає чудовим прикладом масштабності радянського містобудування, яке з 60х років підкорювало і арктичні пустелі, і Середню Азію, надвисокі пересічені території і у випадку Києва – нестабільну річкову заплаву. Оскільки Богдан родом з Кременчука і все усвідомлене життя прожив в середовищі багатоповерхової типової забудови, а також 10 років жив в мікрорайонах Мінська – це мало певний відбиток на його зацікавленнях та архітектурних смаках. Зараз одним із хобі Богдана є фотографування типових мікрорайонів Києва та інших українських міст.

В Русанівці Богдан любить, передусім, забудову, але не лише її. Його захоплює озеленення території, присутність тут більшості необхідних для комфортного існування. Місцями топофобії виступають шумні виїзди з району.

Перцепція простору
Русанівка - це живе наглядне втілення глобальних проектів радянського містобудування. Захоплює масштаб - намили цілий острів (!) і побудували абсолютно багатофункціональний мікрорайон. Зараз жоден із проектів і близько не може підійти до масштабності і продуманості Русанівки.

Звісно, що хочеться, щоб мої діти росли саме тут - зелено, тихо, спокійно. Київ шумний і брудний, а Русанівка ніби оазис посеред бетону.

Світогляд:
проживання в поліфункціональному мікрорайоні, подібному до Русанівки. Основні заняття - робота з дому, пов'язана з програмуванням
Хоббі - фотографування, радянська архітектура (модернізм, бруталізм)
Інші райони міста не приваблюють (окрім Виноградаря та Троєщини)

Топофобія:
вулиця Окіпної і переїзд в бік Березняків, шумно і незатишно

Практики:
Раніше не взаємодіяв з простором - постійно їздив на роботу. Карантин дав можливість досліджувати район щодня, тепер постійно ходжу фотографую. Тут дуже гарні двори, під'їзди, забудова

Функції:
як на мене, Русанівці вистачає функцій. Ще б буквально один магазин з нормальним вибором продуктів - і цього було б достатньо

Єдине, що мені не подобається - велика кількість парканів - у дворах відгороджені клумби, є паркани між дворами, садочками, школами. Ту мач

Топофілія:
двори, будинки на ніжках, набережна загалом, можна сказати, що закоханий у весь район

Богдан
31 рік
front-end developer
3 роки на Русанівці

Рис. 4.1.1. Ментальна карта перцепції Русанівки (1) (розробка та візуалізація автора)

Другою респонденткою з Русанівки виступає Таня – колега Богдана. Вона працює на аналогічній позиції в українській ІТ-компанії і останні 5 років проживає на південній околиці Русанівки. Раніше Таня жила на Березняках, тому цей район знає з дитинства.

Для Тані Русанівка – це тихий спокійний район, у якому особисто їй не вистачає життя. Хоч тут і є заклади харчування вздовж набережної, але більшість з них працюють до 10-ї вечора, а після цього робити нічого. Також, Таня хотіла би бачити більше послуг в районі, зокрема ТРЦ і спортзалів.

Ідеальним місцем для життя дівчина вважає «...нову якісну забудову, яку роблять SAGA або КАН у Києві – «Файна Таун», ЖК «Рибальський» та інші подібні». Проте Русанівку Таня теж полюбила, особливо під час карантину. Раніше більше двох годин на день дівчина витратила на дорогу в офіс, а зараз цей час можна зекономити і витратити на прогулянки по мікрорайону, або на хобі – Таня обожає готувати.

На Русанівці дівчина найбільше любить набережну, бо «вона в міру дика і виникає відчуття, що ти знаходишся далеко за містом, десь на природі.»

Рис. 4.1.2. Ментальна карта перцепції Русанівки (2) (розробка та візуалізація автора)

Як бачимо, у респондентів сформувалось різне уявлення і ставлення до просторів районів проживання. Приклад Жулян певною мірою унікальний, оскільки в дослідженні взяла участь корінна жителька району, яка має стійке сформоване його бачення. Відповідно, в процесі довгого життя в умовах монофункціональної садибної забудови людина стомилася від нестачі основних функцій і в даний момент бажає змінити простір на полярно протилежний – багатоповерхову забудову в центрі.

В двох інших районах можна помітити цікаву особливість: той респондент, чий вибір місця проживання був свідомим і осмисленим на основі попереднього досвіду, відчуває район на більш глибокому рівні і формує багатогранне - не поверхневе ставлення.

Зрозумілим також стає, що в функціональному плані більш зручним є Поділ, але Русанівка за рахунок комфортності, дешевизни оренди та озеленення може посідати те ж місце, що і Поділ.

Важливою особливістю більшості респондентів (окрім Анни) є те, що вони орендують житло. Відповідно, бачення району очима орендаря значно відрізняється від бачення корінного мешканця. В деяких моментах це може йти на користь дослідженню, адже орендарі глибше аналізують район перед заселенням, оцінюють різні фактори – в тому числі безпеку, соціальні послуги, якість життя. Корінні ж мешканці часто мають стійку сформовану картину місця проживання і не займаються рефлексією.

Попри це, оренда житла молоддю пов'язана з явищем студентифікації, зазвичай не передбачає активної участі в житті району і ступінь залученості респондентів менша, ніж у корінних мешканців.

4.2. Порівняння характеристика результатів анкетування

Після якісної оцінки комфортності середовища трьох районів різної забудови, автору необхідно було оцінити кількісні показники на значно більшій вибірці мешканців. Тому в соціальних мережах кожного району були розповсюджені онлайн анкети, завданням яких було отримати якомога більшу кількість оцінок базових показників простору. Оцінювалась якість життя населення, включеність його в життя району, досвід взаємодії з простором та усереднену перцепцію простору району.

На рис. 4.2.1. зображена порівняльна таблиця загальної інформації опитаних респондентів. Статеві-вікова структура з певними нюансами, подібна – саме жінки виявили найбільший інтерес до анкетування. Вік респондентів в Жулянах та на Русанівці в загальному складав від 25 до 45 років, на Подолі ж переважна більшість опитаних мала від 35 до 45 років. Від 36 до 43% населення усіх районів працюють не в них і добираються на роботу на транспорті. Проте більше чверті жителів Подолу працюють безпосередньо у ньому, тоді як на Русанівці цей показник складає лише 12%. Цікавим є те, що в Жулянах 1/5 населення працює в своєму ж районі, хоча забезпеченість робочими місцями тут явно недостатня. Також значний відсоток мешканців або не працює зовсім, або перебуває у відпустці по догляду за дитиною.

Цікаво також прослідкувати термін проживання в районі. Більшість опитаних в Жулянах проживають тут з самого дитинства і зовсім відсутні ті, хто переїхав цього року. Це говорить про певну закритість і стійкість даного морфотипу. Зазвичай люди переїжджають в центральну частину міста, вздовж станцій метро, але не в садибну забудову на околиці Києва. В інших районах також переважну більшість становили мешканці, що живуть тут або з дитинства, або принаймні останні 10-20 років, а отже – мають тісний зв'язок з простором і зможуть відповідати на запитання безпосередньо «з типової позиції мешканця».

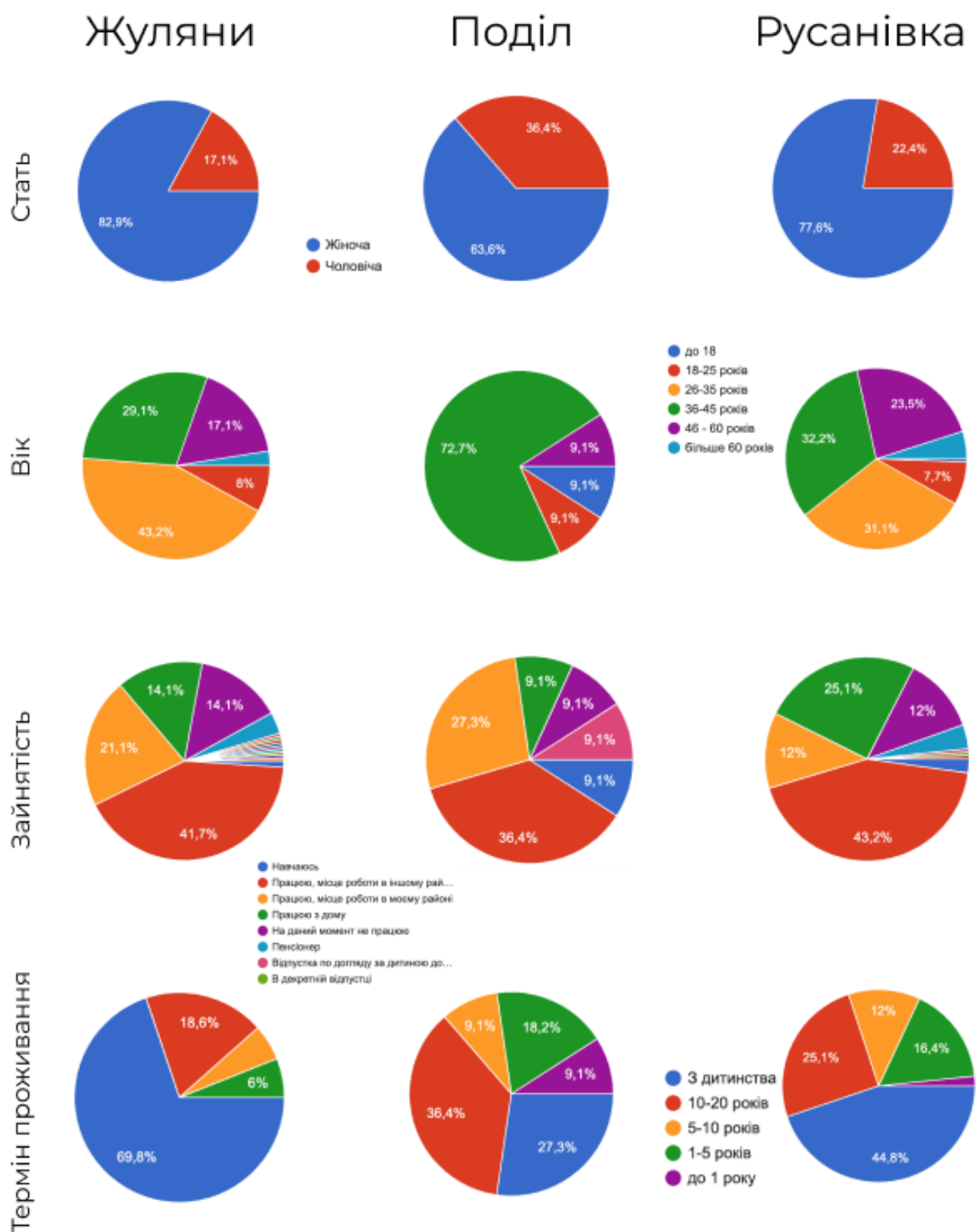

Рис. 4.2.1. Загальна інформація про респондентів, що взяли участь в анкетуванні (візуалізація автора)

Наступною для порівняння відповідей беремо таблицю, що оцінює основні показники якості життя (Рис. 4.2.2.). Для даного блоку автором була обрана 5-ти бальна шкала оцінювання, яка дає можливість оцінити показник як вкрай негативно, так і позитивно.

При оцінці комунальних послуг в Жулянах більшість респондентів висловлюють незадоволенням як вартістю, так і якістю наданих комунальних послуг. Вартістю також незадоволені жителі Подолу, проте на подив автора, якість наданих послуг занепокоєння не викликає. На Русанівці якість послуг оцінена середньо-позитивно, а вартість – середньо-негативно.

Наступні два показники – транспортної доступності та благоустрою території в Жулянах також оцінено переважно негативно, хоча за рахунок утримання власного транспорту, крива доступності дещо згладжена. Інші ж два райони солідарно оцінюють кожен з показників: благоустрій вважають посереднім, а транспортну доступність – переважно зручною.

Стан шумового та забруднення атмосферного повітря жителі Жулян оцінюють також негативно. На Подолі обидва показники отримали більшість негативних оцінок, але крива дещо згладжена. Жителі Русанівки не вважають свій район забрудненим і оцінюють стан як середньо-позитивний.

Доступність для маломобільних мешканців у Жулянах абсолютно недостатня. Традиційно негативно, як і всі попередні показники якості життя, вона оцінена місцевими жителями. Поділ теж важко назвати інклюзивним районом, а от доступність Русанівки охарактеризуємо як середньо-позитивну.

В загальному, прослідковується чітка логіка оцінки якості життя в кожному районі:

- Населення Жулян вкрай незадоволене кожним із показників якості життя, відповідно, середовище району не можна назвати комфортним
- Населення Русанівки в основному оцінюють район як комфортний для життя, що дійсно підтверджується і іншими дослідженнями

- Оцінка ж Подолу вкрай неоднорідна. На фоні позитивних оцінок одних параметрів бачимо негативні оцінки інших. Усереднити буде недоцільно.

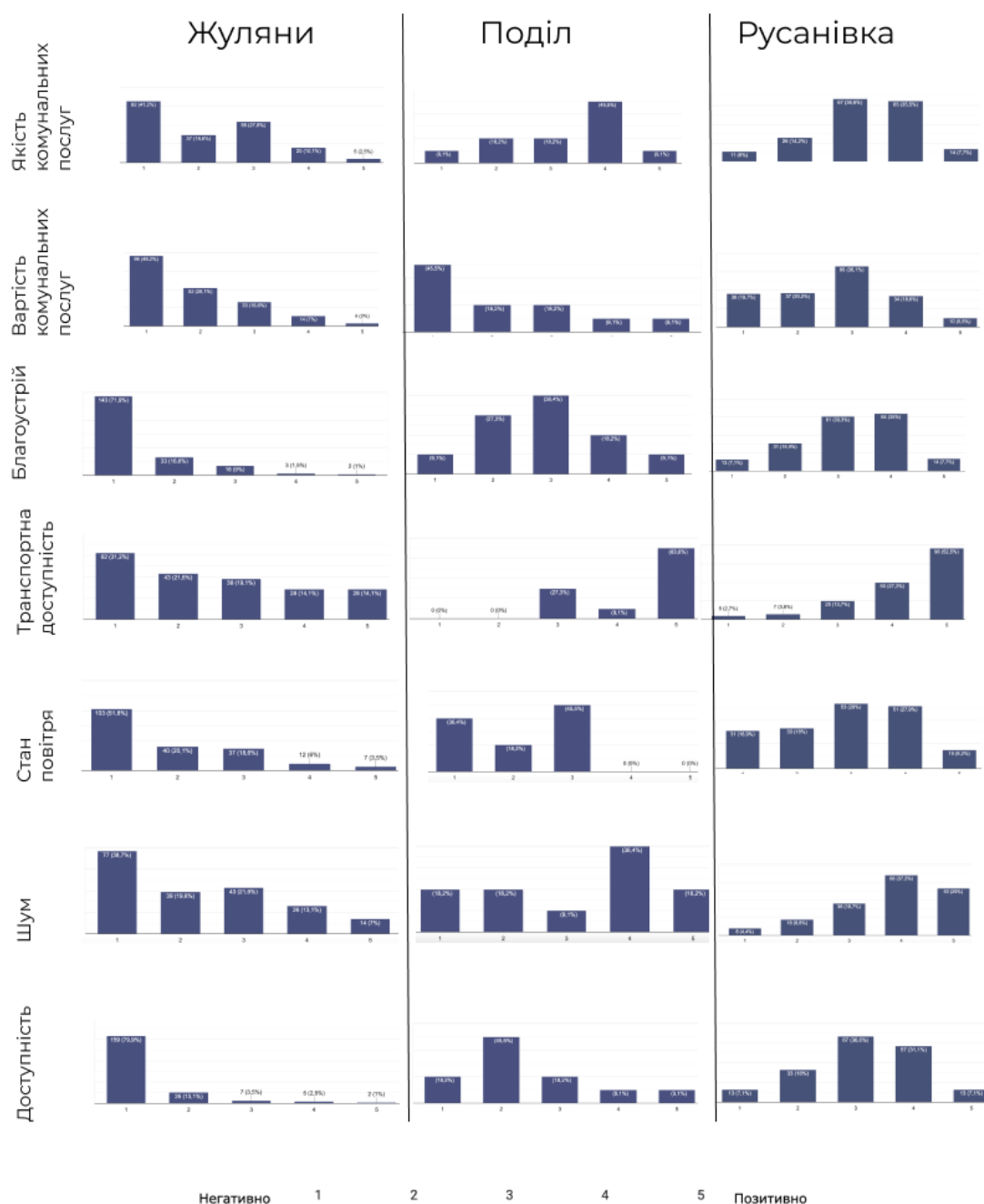

Рис. 4.2.2. Оцінка показників якості життя у районі (візуалізація автора)

Наступний блок, який було важливо оцінити у відсоткових значеннях – включення населення в життя району і взаємодію як із фізичним, так і з соціальним простором. Автором були сформульовані відповідні питання.

Рис. 4.2.3 демонструє, що знайомі з найближчими сусідами жителі Жулян: близьких сусідів знають 38%, а усіх в околиці – 62%. На Русанівці цей показник розподілився 40/40. Не взаємодіє з сусідами лише 8%. Поділ же

можна назвати певною мірою за цитатою Вебера «простором незнайомих». Менше половини населення знайомі з сусідами по сходовому майданчику, а більше чверті населення абсолютно не взаємодіє з сусідами. Якщо подивитись на відсоток нерухомості, відданої під оренду офісів, то стає зрозуміло, звідки береться дане явище на Подолі.

З сусідами в околиці принаймні раз на місяць, а то і частіше взаємодіє майже 90% мешканців Жулян, 73% мешканців Подолу і 80% мешканців Русанівки. Це хороші показники, що свідчать про те, що простір для містян не обмежується лише власним домом/під'їздом, а почуття причетності екстраполюється і на простір двору і околиць.

Наступним критерієм рівня включення був Громадський бюджет Києва. Об'єктивні показники кількості поданих проектів автором вже були проаналізовані вище, а в контексті анкетування важливим було оцінити відсоток мешканців, які так чи інакше брали участь в даній активності. Половина жителів Жулян вперше дізналась про громадський бюджет і лише 20% населення брало участь у голосуванні. Проте, на Подолі даний відсоток ще менший – лише 8% містян голосували за проекти, хоч загальна обізнаність тут вища. На Русанівці ж ми можемо спостерігати унікальну, по суті, активність: 41% населення брав участь у голосуванні, а 3,3% опитаних – подавали власні проекти.

Характерною ознакою перцепції простору і відчуття себе тут «не чужим» є відвідування локальних продуктових магазинів всередині району, а не покупки у великих мережевих супермаркетах. Однаковий відсоток – 14% респондентів, що обирають локальні магазини, Але причини такого явища різні: в Жулянах у жителів, по суті немає вибору, адже доступність інших супермаркетів майже відсутня. На Русанівці, де мережевих магазинів достатньо, вже можемо говорити про осмислений вибір, який і характеризує спорідненість із простором.

Також глибше відчуття простору і ширшу територіальну взаємодію мають ті мешканці, які мають домашніх тварин, яких вигулюють на вулиці, а

також мешканці з малими дітьми, з якими виходять на прогулянки та на дитячі майданчики. І тих, і тих у всіх районах виявилось від 23 до 37%. Цікаво відмітити, що опцією додаткового варіанту відповіді на запитання про домашніх тварин скористались лише в районі Жулян і при цьому 7% населення – респонденти описували власних улюбленців, а деякі навіть описували історії трагічної загибелі тварин. Це свідчить про значну відкритість жителів і, на особисте сприйняття автора, - бажання, аби їх почули.

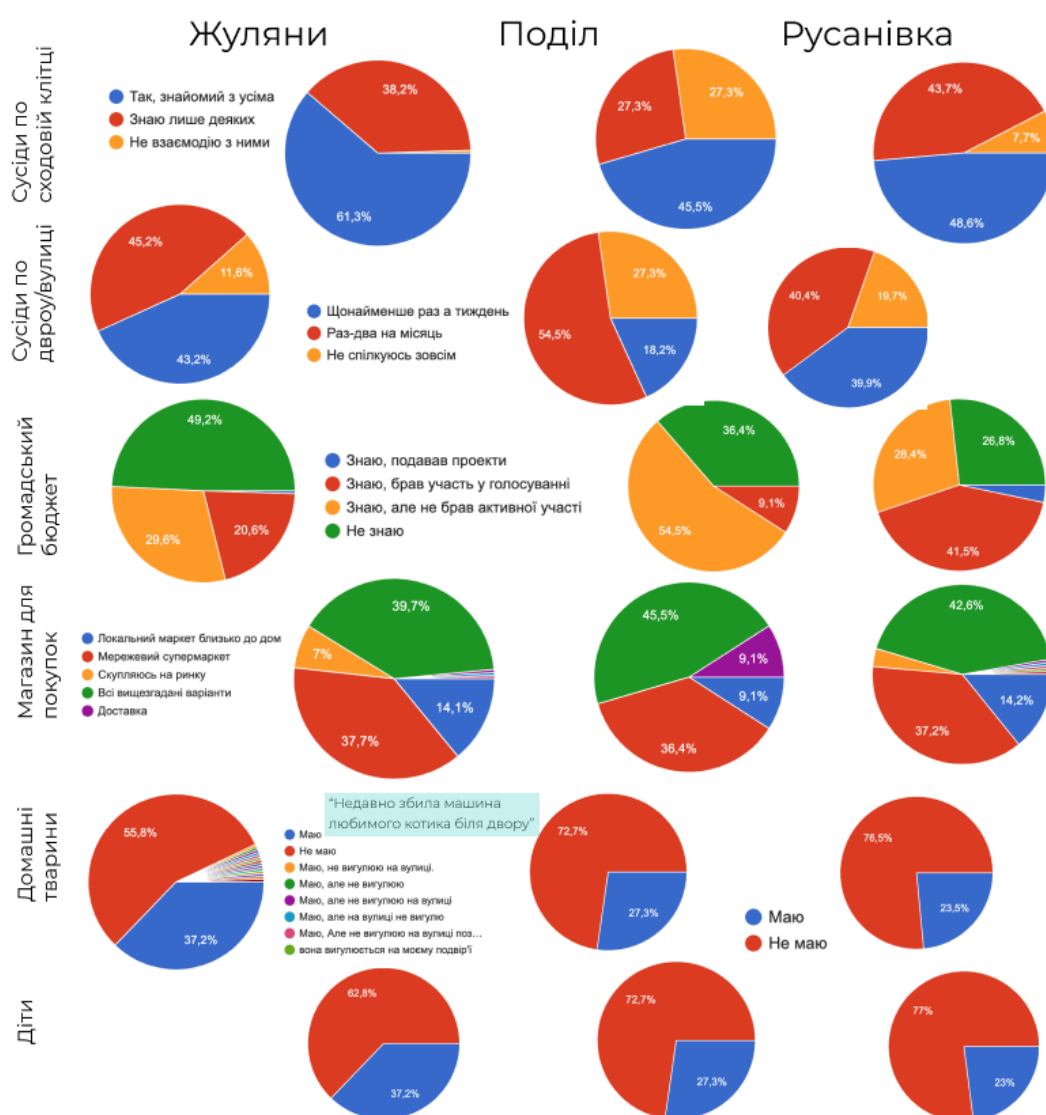

Рис. 4.2.3. Оцінка показників включення мешканців (візуалізація автора)

Останнім блоком анкетування стали запитання, пов'язані з відчуттям простору району та відчуттям себе у даному просторі. Перш за все, цікаво було дізнатись яку пору року, респонденти люблять в даному районі. В переважній більшості, це було літо або весна, проте значна частина респондентів самостійно додавала варіант «завжди», який спеціально не був вказаний в опитуванні.

Для розуміння місць топофілії та топофобії для кожного району були поставлені уточнюючі запитання і на основі сукупності відповідей, автором було створено колективні ментальні карти для кожного з районів. Розглянемо їх детальніше.

Більшість мешканців Жулян вважають місцем топофілії власне подвір'я, саме тому в блакитний колір автором було зафарбовано всю територію. Зрештою, кожен двір дійсно є найкомфортнішим місцем для індивіда, але разом з цим, він і виступає основною перешкодою для формування цілісної громади, адже вся тканина району розірвана запарканеними особистими просторами.

Окрім власних дворів, мешканці неодноразово відмічали кут на вулиці Карла Маркса, звідки дуже зручно спостерігати за злетом та посадкою літаків в аеропорту. Багато мешканців описували, що раніше любили гуляти берегом річки Нивки, проте зараз річка висохла і береги часто використовують як звалища.

Абсолютна більшість населення вказувала одне єдине місце топофобії— Окружну дорогу, яка виступає південно-західним кордоном району і є причиною шумового, візуального та повітряного забруднення.

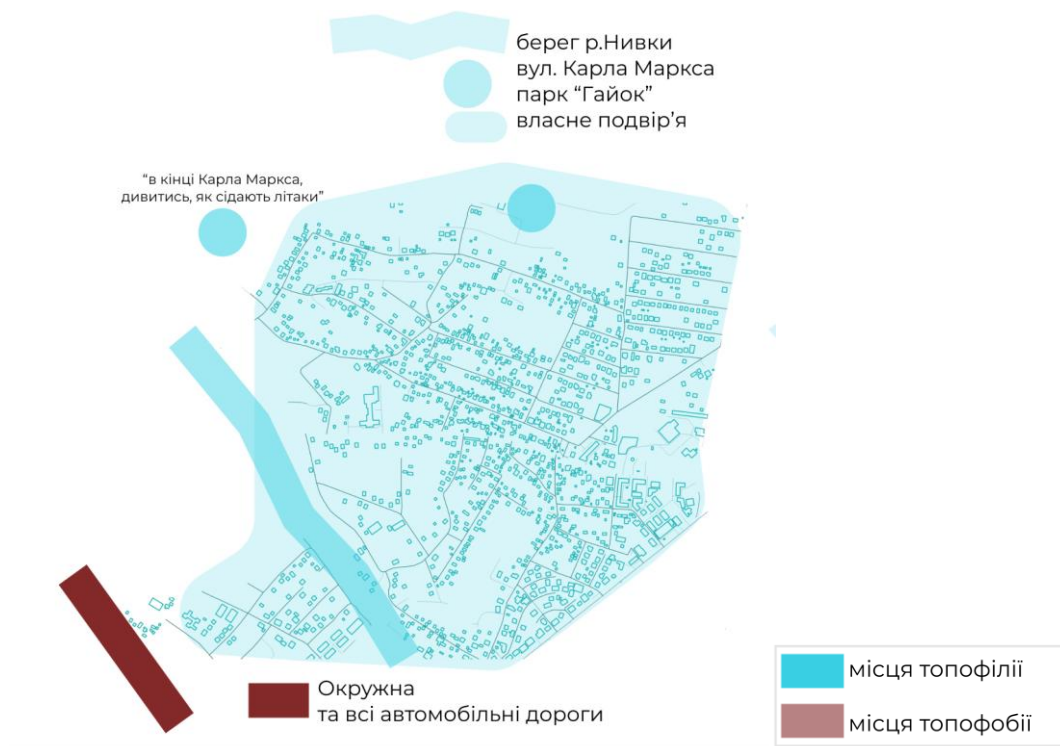

Рис. 4.2.4. Колективна перцепційна карта Жулян (візуалізація автора)

Оскільки запитання щодо улюбленого або неприємного місця в районі не було в анкеті, мешканці Подолу скористались цією опцією, і лише 23% респондентів розписали власне бачення. Тим не менш, можна виділити явні місця топофілії та топофобії, які виявились спільними для більшості (рис.4.2.5).

Найприємнішими місцями на Подолі визнано кінотеатр «Жовтень» та простір поруч із ним, Контрактову площу та Києво-Могилянську академію, а також пішохідну вулицю до Поштової площі, де можна відвідати заклади харчування і кав'ярні. Також мешканці люблять Андріївський узвіз та вали.

При цьому, Контрактова площа для частини мешканців також виступає місцем топофобії. Будинок-монстр був названий найгіршим місцем Подолу 11 разів. Також містянам не подобається вулиця Введенська за частий неприємний запах колекторів та промзона біля станції метро Тараса Шевченка.

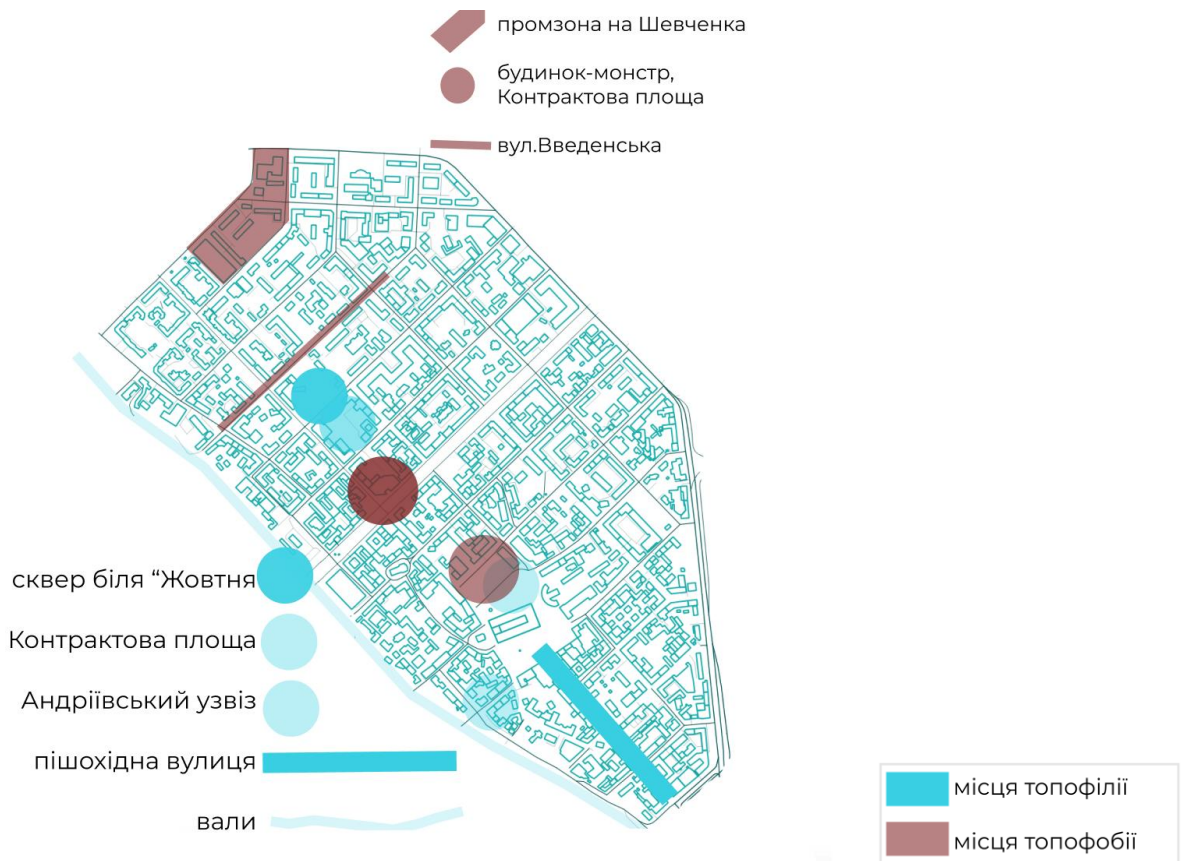

Рис. 4.2.5. Колективна перцепційна карта Подолу (візуалізація автора)

При описі Русанівки переважна більшість респондентів зазначали, що люблять район повністю, тому автором було вирішено зафарбувати як місце топофілії увесь острів (рис.4.2.6.). Окрім цього, найулюбленішими місцями жителів є Русанівська набережна та канали, а також кав'ярні, розташовані вздовж набережної.

Місцями топофобії виступають шумні вулиці, а також виїзди з острова в бік Березняків та станції метро Лівобережна. Ще одним місцем, яке не люблять жителі, виступає ринок по вулиці Ентузіастів. Деякі жителі зазначали, що не люблять вузькі проходи між дитячими садками та школами, обмежені парканами (варто відмітити, що на цьому наголошував також і респондент Богдан під час глибинного інтерв'ю).

Окрім місць топофілії і топофобії, необхідно було оцінити ще два показники перцепції простору: відчуття себе в безпеці та любов до власного району.

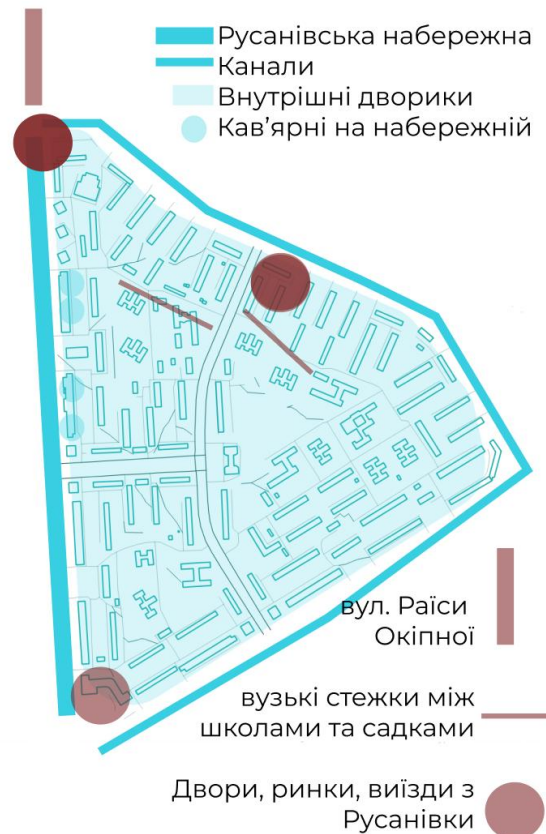

Рис. 4.2.6. Колективна перцепційна карта Русанівки (візуалізація автора)

Як бачимо (рис. 4.2.7.), відповіді щодо безпеки Жулян та Подолу дещо неоднорідні і дати єдину оцінку неможливо. При цьому абсолютна більшість населення Русанівки відчувається цілком безпечно на вулиці у будь-яку пору доби.

Більшість опитаних у всіх районах люблять район свого проживання (хоч у Жулянах ця крива дещо розмита, є достатня кількість жителів, які їх не люблять), проте у випадку Русанівки можемо спостерігати графік безумовної любові, майже без середніх та негативних відповідей.

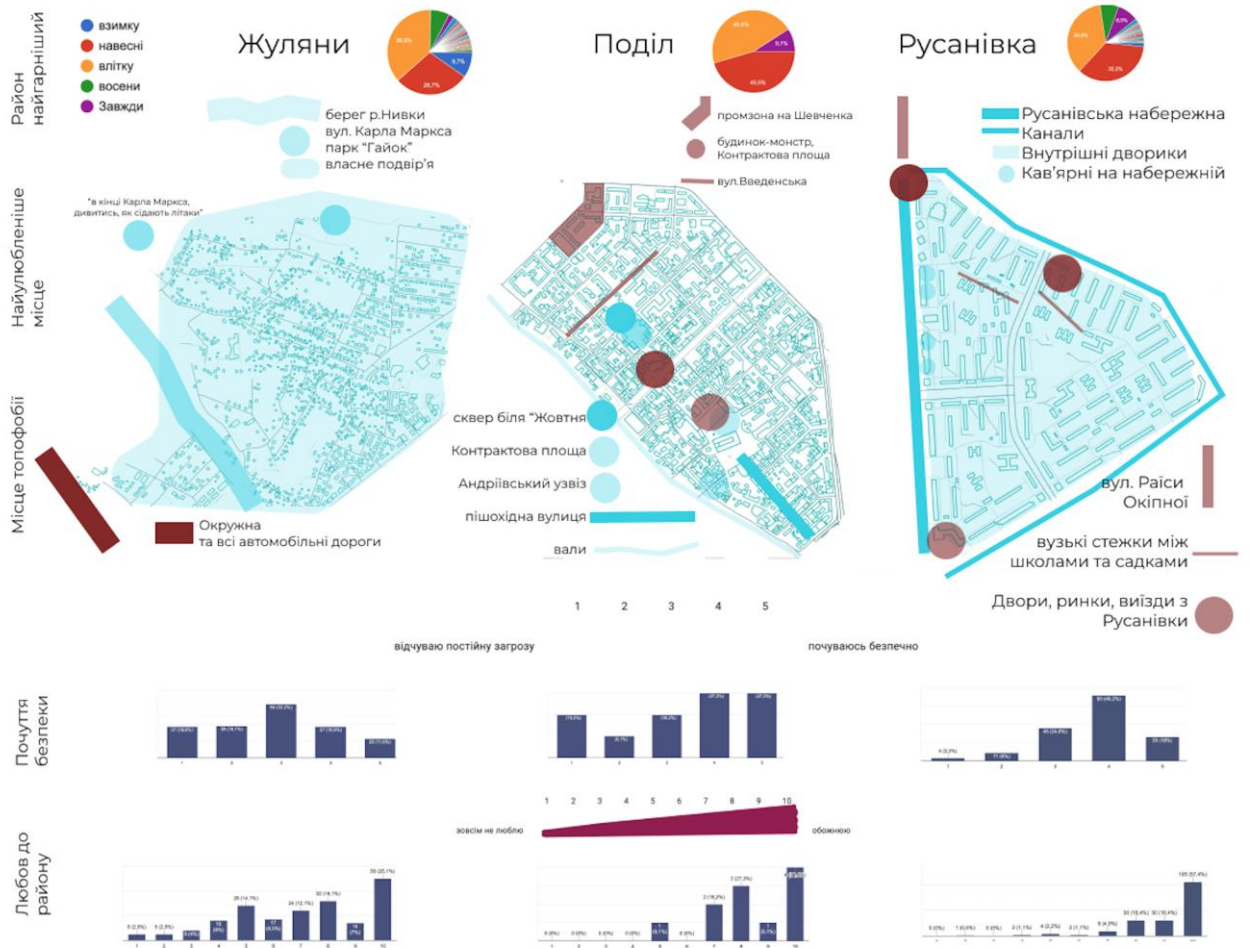

Рис. 4.2.7. Порівняння перцепції респондентів у всіх районах, що були досліджені (візуалізація автора)

4.3. Опис рамкового дослідження простору садибного та мікрорайонного морфотипів

Поняття рамкового аналізу, як вже було вказано – це метод візуалізації особистого сприйняття індивідом простору шляхом фотофіксації та коротких коментарів автора. Респондент Богдан, який брав участь у глибинному інтерв'ю, погодився стати учасником також і рамкового дослідження простору Русанівки.

Далі наводяться результати прогулянок, здійснених Богданом (квітень-травень 2020 року) з короткими коментарями автора (рис. 4.3.1.- 4.3.3.).

Русанівка - це затишок радянських дитячих майданчиків, безвідносно до стану, в якому вони знаходяться

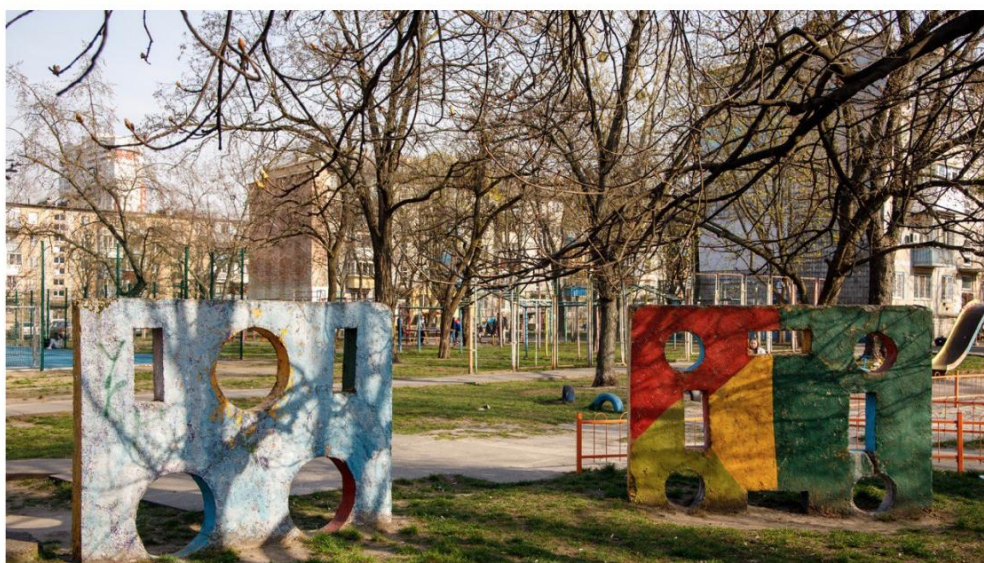
Рис. 4.3.1. Метод «Рамки», Русанівка (Словягін Б.В., 2020)

Мене захоплює колір Русанівки
навесні. Поєднання живого і
бетонного

Русанівка -
абсолютно
яскрава як явище
і як місце життя

Це всюдисуца природа у всіх її можливих проявах

Рис. 4.3.2. Метод «Рамки», Русанівка (Словягін Б.В., 2020)

Русанівка -
це тепло і затишок,
це дім

Рис. 4.3.3. Метод «Рамки», Русанівка (Словягін Б.В., 2020)

Для іншої респондентки – Ані з Жулян - дитячим хобі було спостерігати за різними воротами садиб (рис...). Ще в радянський час ворота були способом творчого самовираження та прикраси і одночасно способом установалення соціальної границі. З приходом бетонних та кованих парканів, різноманітність воріт була втрачена, - каже Аня. Проте влітку 2020 року під час рамкового аналізу нам вдалось зафіксувати малу частину того, що раніше виділяло мешканців Жулян.

Ворота Жулян
як культурне
явище

Рис. 4.3.3. Метод «Рамки», Жуляни (Комкіна А.М., 2020)

ВИСНОВКИ

У загальноєвропейській урбаністиці абсолютно укоріненою є думка, висловлена К. Александером, Я. Гейлом та іншими дослідниками щодо оптимальної забудови міського простору для комфортного існування людини у середовищі. Еталонним морфотипом зазначається низькоповерхова периметрова забудова змішаної функціональності з активним вуличним фронтом, високим рівнем безпеки, наявністю стріт-ритейлу та нічного життя. При цьому мікрорайони з багатоповерховими будинками та садибна забудова не вважаються достатньо комфортними: перші - за рахунок розрідженості простору та відірваності вищих поверхів будинків від соціального життя вулиці, відсутності активного вуличного фронту та нічного життя, а другі – за рахунок бідності функцій, відсутності активностей, тощо.

В процесі роботи було досліджено основні відмінності у перцепційному сприйнятті простору та поведінкових патернах мешканців різних типів житлової забудови м. Києва. Важливим було дослідити, чи коректно адаптувати для столиці України основні теорії сприйняття простору та знайти відмінності між теоретичними матеріалами та реальним світосприйняттям мешканців.

Було виявлено, що жоден із районів, обраних для дослідження не може виступати у ролі репрезентативного в своєму морфотипі, оскільки кожен із них має суттєвий контекст як історичного характеру, так і просторового. Так, Жуляни є гібридним перехідним простором між колишнім селом та міським районом, основними користувачами простору Подолу є не місцеві жителі, а туристи, жителі інших районів та орендарі приміщень, а Русанівка є не типовим радянським мікрорайоном, а продуманою закритою просторово-функціональною системою, що дійсно є зразково-показовою навіть у наш час.

За результатами камерального дослідження якості життя у районах, було виявлено, що саме Русанівка є найбільш комфортним місцем для проживання населення у кожному з трьох аспектів – екологічному, соціальному,

економічному. Окрім цього, громада тут вирізняється значною залученістю та згуртованістю, а також зацікавленістю у реалізації міських проектів.

Поділ, який теоретично мав виступити найкомфортнішим місцем для життя, насправді, не виконує сповна дану функцію, оскільки простір використовується безконтрольно, кількість споживачів занадто велика, а наявність нічного життя не лише не гарантує безпеку, а і призводить до більшої кількості злочинів, ніж у інших районах.

Перцепцію простору автором було досліджено за допомогою двох параметрів – кількісного (анкетування з метою отримання якомога ширшої вибірки) та якісного (за рахунок проведення глибинних інтерв'ю та створення ментальних карт).

До анкетування були залучені переважно корінні мешканці районів, які значну частину часу проводять в межах даних територій та мають стійке сформоване уявлення щодо них. На даному етапі дослідження було виявлено, що найприємнішим районом в очах місцевого населення виступає Русанівка, яка за більшістю параметрів задовольняє основні потреби жителів. Найменше задоволення оточуючим простором та внутрішніми процесами у ньому виказали мешканці Жулян. Тут гостро відчувається нестача основних соціально-економічних функцій та благоустрою території. Щодо Подолу, то даний район неможливо однозначно охарактеризувати за результатами анкетування і можна говорити, що образ Подолу в очах місцевого населення радше розмитий і нечіткий, ніж глибоко сформований.

В результаті глибинних інтерв'ю з респондентами, які в переважній більшості орендують житло, а отже – свідомо обирали район проживання і можуть оцінити його об'єктивніше, ніж корінні мешканці, було виявлено наступні закономірності:

- Образ району чіткіший і глибший у тих респондентів, які мали попередній досвід проживання у районах подібного морфотипу і свідомо шукали подібний при переїзді до Києва.

- Попри те, що орендарі зазвичай не беруть настільки активної участі у житті району, вони мають можливість глибшої рефлексії щодо простору проживання, ніж ті жителі, які народилися і провели життя у даному районі.
- У загальній перцепції молоді, яка брала участь у глибинних інтерв'ю, Поділ асоціюється з закладами харчування, прогулянками по старих вулицях та нічним життям, Русанівка – із тихими затишними дворами та набережною, а Жуляни – зовсім відсутні як окремий район.

Підсумовуючи усе зазначене вище, можна зробити наступні висновки:

1. Обрані райони є унікальними в контексті Києва, а отже – результати дослідження неможливо екстраполювати на райони того ж морфотипу в столиці чи інших містах України.
2. Історичний контекст є основоположним як при формуванні показників якості життя, так і в перцепції жителів району.
3. Рівень глибини пізнання простору і залученості до його перетворення напряду залежить від попереднього досвіду і розуміння контексту району проживання.
4. За результатами дослідження саме Русанівка лідирує як за об'єктивними показниками, так і в безпосередньому сприйнятті мешканцями як найкомфортніший район для проживання.
5. Безвідносно до району проживання, місцями топофобії мешканців завжди виступають шумні автостради, місця скупчення людей, ринки та темні закутки.
6. Місця топофілії пов'язані з відкритими публічними просторами, зеленими зонами, водоймами та місцями історичної та культурної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

Книги (підручники, навчальні посібники, монографії та ін.):

1. Богдан О. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених. – К.: Дух і Літера, 2015. – 380 с. – URL: http://www.sii.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/Bogdan_SocResearch.pdf
2. Вильковский М.Б. Социология архитектуры. –М.: Фонд «Русский Авангард», Ил. 2010 г. – С. 592.
3. Вирт Л. Урбанизм как образ жизни. Пер. с англ. М. : Strelka Press, 2016. 108с.
4. Глазычев В. Л. Урбанистика – М.: Европа, 2008 г. – С. 220.
5. Гутнов А.Э. Эволюция градостроительства - М.: Стройиздат, 1984. - 256 с.
6. Забелыпанский Г. Б., Минервин Г. Б. Архитектура и эмоциональный мир человека М.: Стройиздат, 1985 г., с.208
7. Паніотто В ., Харченко Н . Методи опитування . – К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2017. – 342 с.
8. Плюсин М. Ю. Пространственное поведение человека, Н.: 1990 с.37
9. Санофф Г. Демократичне проектування. Тематичні дослідження співучасті у створенні середовища мегаполісів та малих міст. – Дніпро: Книжкова літера, 2018. – 172 с.
10. Кушніренко О., Петренко-Лисак А., Шутюк О. Як досліджувати публічні простори в Україні: напрями і методи . Практичний посібник / - К.: ВАДЕКС, 2020. - 38 с.
11. Ян Гейл / Gehl Architects, Города для людей, М.: Концерн: «Крост», 2012-276с.
12. Alexander Christopher, A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction. Oxford University Press, USA. 1977.
13. Lynch Kevin, The Image of the City, Cambridge, 1960.
14. Jacobs Jane, The Death and Life of Great American Cities N.Y., 1961

15. Goffman, E. *Grids: Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Garden City, NY., 1961
16. Стандарт развития застроенных территорий / М. : Strelka Press, 2019 – 232с

Наукові статті у журналах або розділи книг

17. Киридон А. М. Ментальне картографування як інструмент дослідження усної історії / А. М. Киридон // Національна пам'ять: соціокультурний та духовний виміри. Національна та історична пам'ять. – 2012. – С. 198-204.
18. Колесник І. І. Ментальне картографування та професія історика: міжраціональним й уявленим / І. І. Колесник // Український історичний журнал. - 2012. - № 5. - С. 135-156.
19. Локтіонова Д. А. Місто та міський простір: реалії та перспективи (вітчизняний досвід). Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. 2014. Вип. 20. С. 86-91.
20. Мезенцева, Н. І. Перцепційні портрети регіонів України / Н. І. Мезенцева, К. І. Мезенцев // Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення. – Херсон, 2005. – С. 208- 213
21. Шенк Ф. Б. Ментальные карты: конструирование географического пространства в Европе / Ф. Б. Шенк // Политическая наука: проблем.- темат. сб.. – 2001. – №4. – С. 6–32.
22. Melnychuk, A., Gnatiuk, O., Rastvorova, M. (2014): Use of territorial identity markers in geographical researches. *Scientific Annals of “Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi – Geography Series* 60(1), 157–184
23. Крашенников А. В. Социально-пространственная структура пешеходного пространства / А. В. Крашенников // АМІТ 4 (21) – М. 2019. – С. 7–15.
24. З історії забудови Києва у ХІХ – поч. ХХ століть (за документами Державного архіву міста Києва) / Ж.І. Серга // Архіви України. — 2011. — № 5. — С. 68-77.

Законодавчі та нормативні документи:

25. ДБН Б.2.2-12:2019 Планування і забудова територій [Електронний ресурс]. – 19. – Режим доступу до ресурсу: <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/07/DBN-B22-12-2019.pdf>.

Електронні ресурси:

26. Дослідження ЛУН Місто [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://misto.lun.ua> (дата звернення: 10.04.2021)
27. Агенти Змін: концепція розвитку публічних просторів Подолу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://a3.kyiv.ua/projects/kolo-podolu/> (дата звернення: 10.04.2021)
28. Управління поліція м. Києва: щорічний звіт [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://kyiv.npu.gov.ua/activity/zviti/richni-zviti/> (дата звернення: 10.04.2021)
29. Cedos - центр аналітичних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/researches/topic/socialpolicy/> (дата звернення: 10.04.2021)
30. Громадський бюджет Києва [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://gb.kyivcity.gov.ua/projects/archive/1> (дата звернення: 10.04.2021)
31. Рейтинг міст за якістю життя [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mercer.com> (дата звернення: 10.04.2021)

ДОДАТКИ

Додаток А

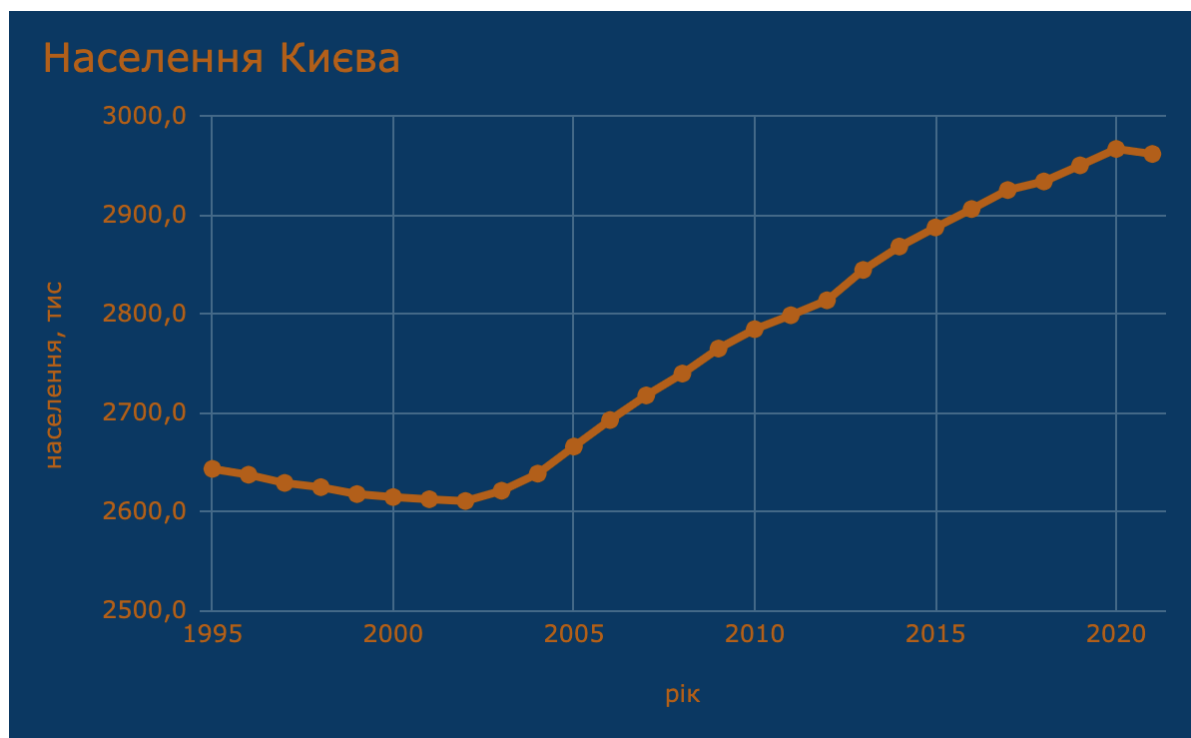

Рис. 1. Чисельність населення Києва (візуалізація автора за даними [29])

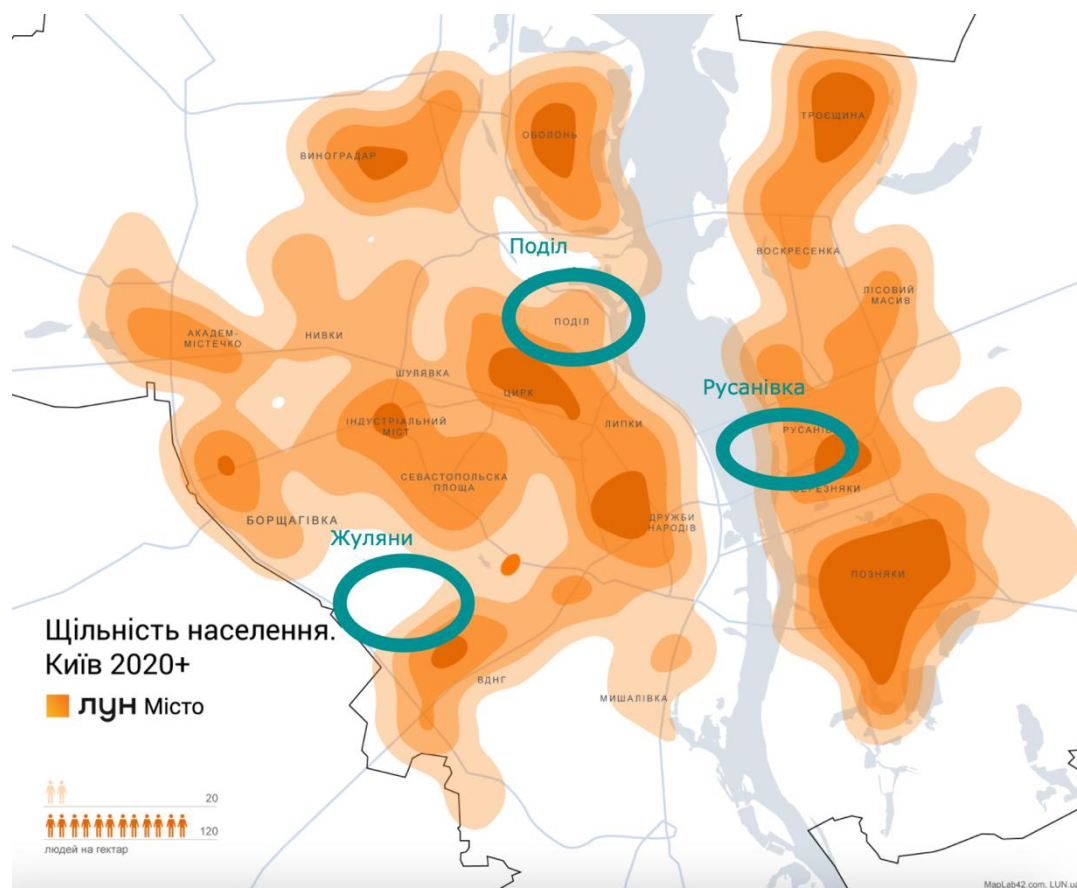

Рис. 2. Щільність населення Києва [26]

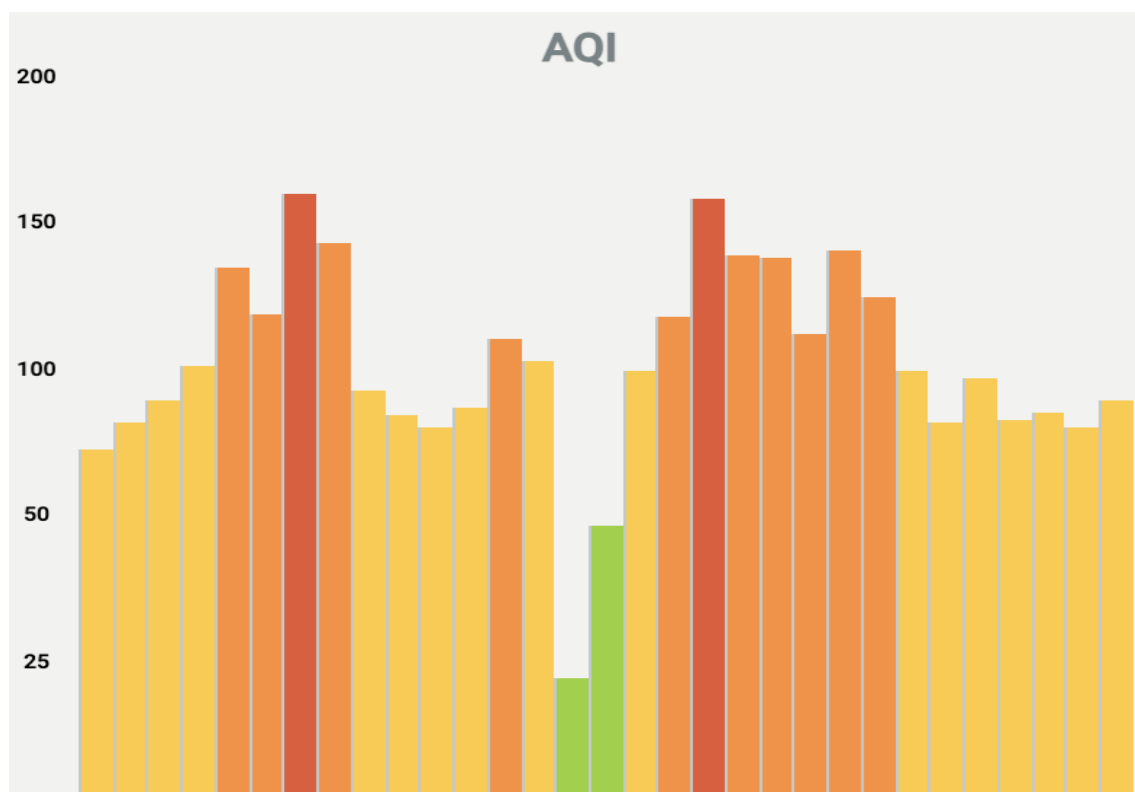

Рис. 3. Стан атмосферного повітря, Жуляни, березень 2021 [26]

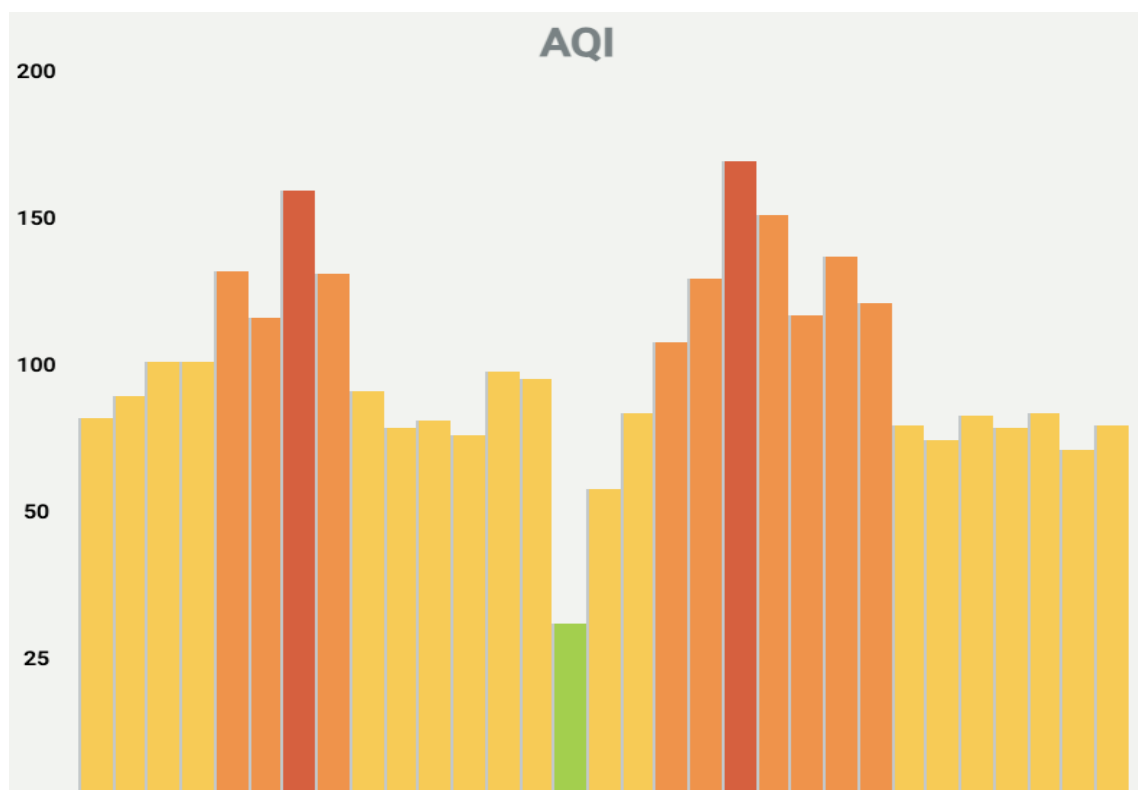

Рис. 4. Стан атмосферного повітря, Поділ, березень 2021 [26]

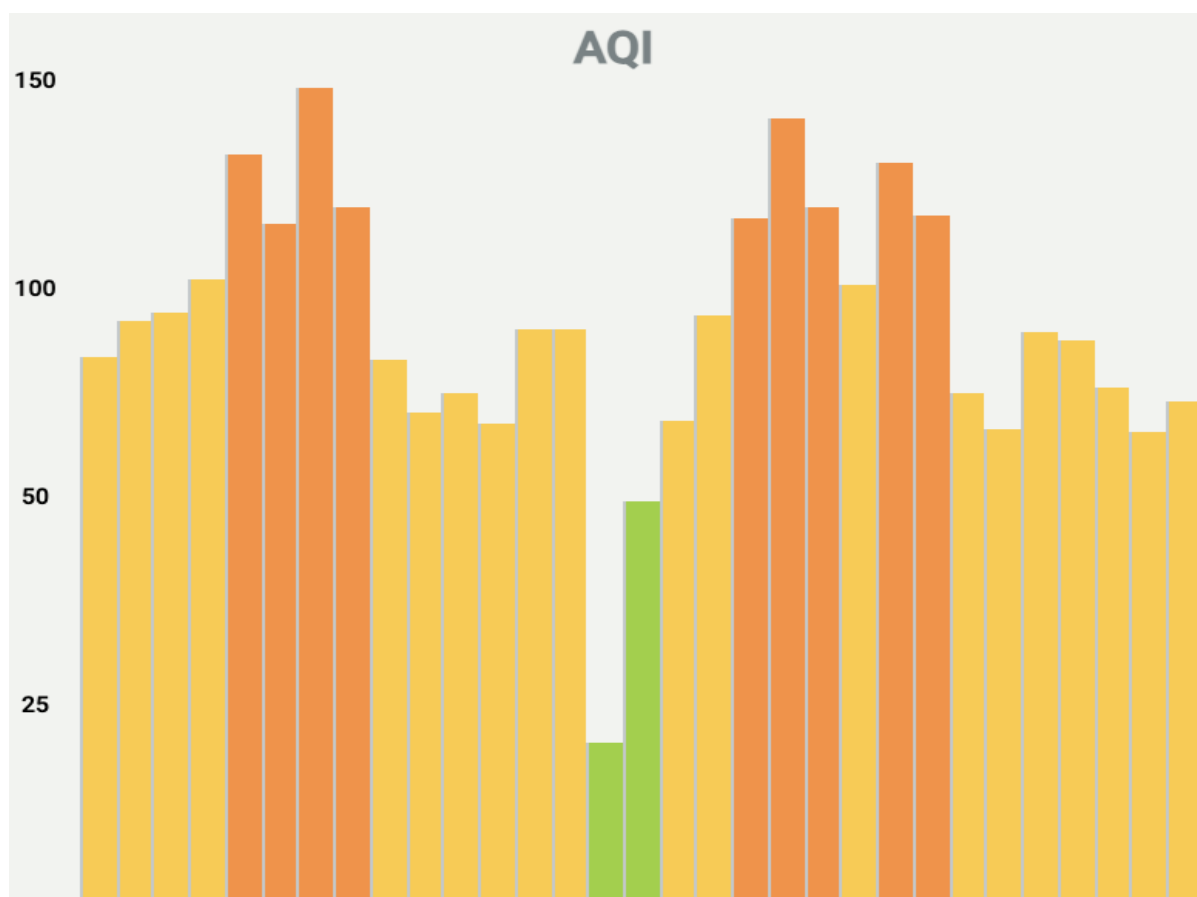

Рис. 5. Стан атмосферного повітря, Русанівка, березень 2021 [26]

AQI	Якість повітря
0-50	Чисте
50-100	Прийнятне
100-150	Нездорове для чутливих груп
150-200	Нездорове
200-300	Дуже нездорове
від 300	Небезпечне

Рис. 6. Класифікація показників стану атмосферного повітря [26]

Додаток Г

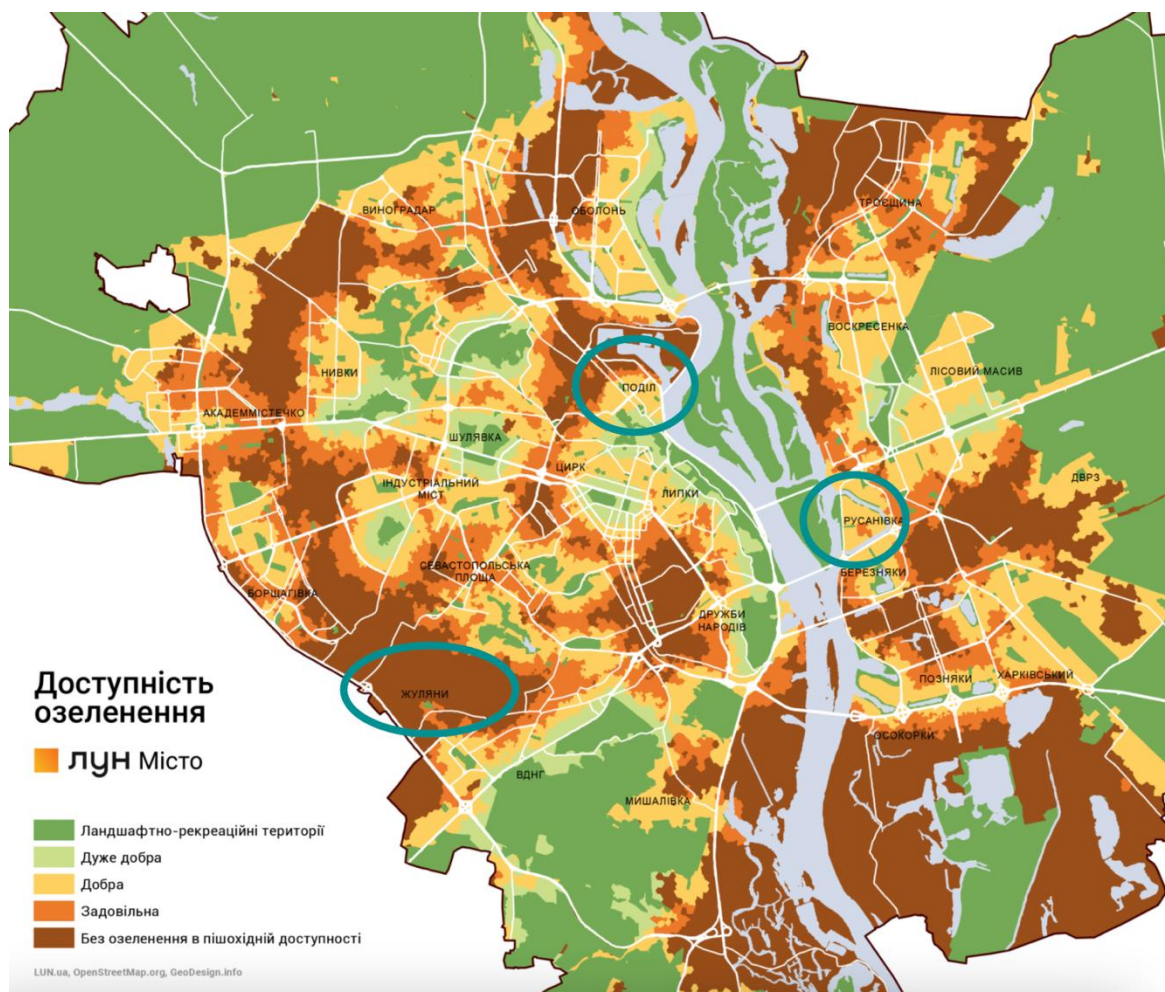

Рис. 7. Доступність озеленення, ЛУН Місто, 2019 [26]

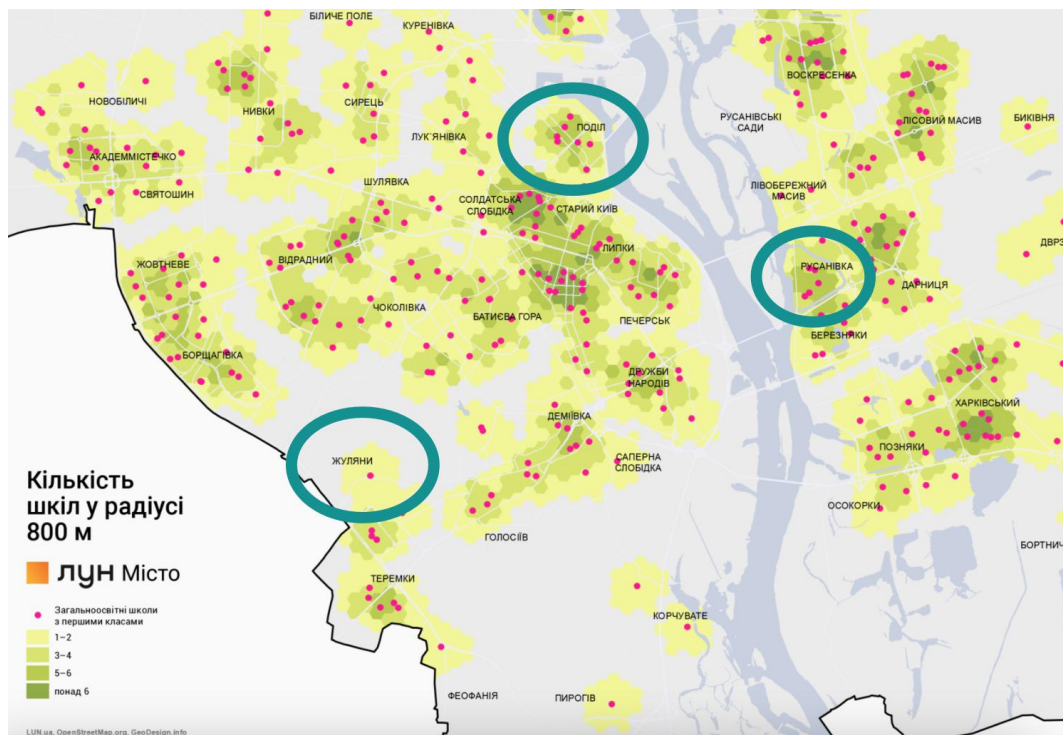
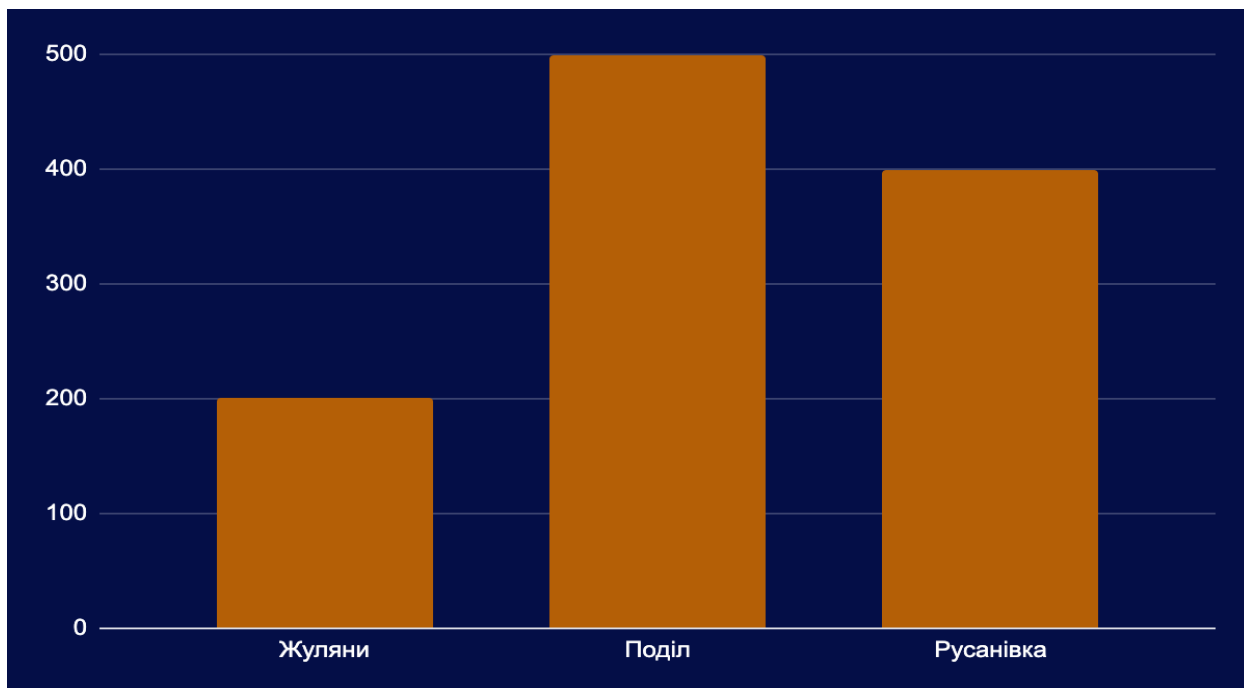

Рис. 8. Доступність шкіл, ЛУН Місто, 2019 [26]

*Рис. 9. Середня ціна м² для оренди житла, візуалізація автора за даними ЛУН
Місто [26]*

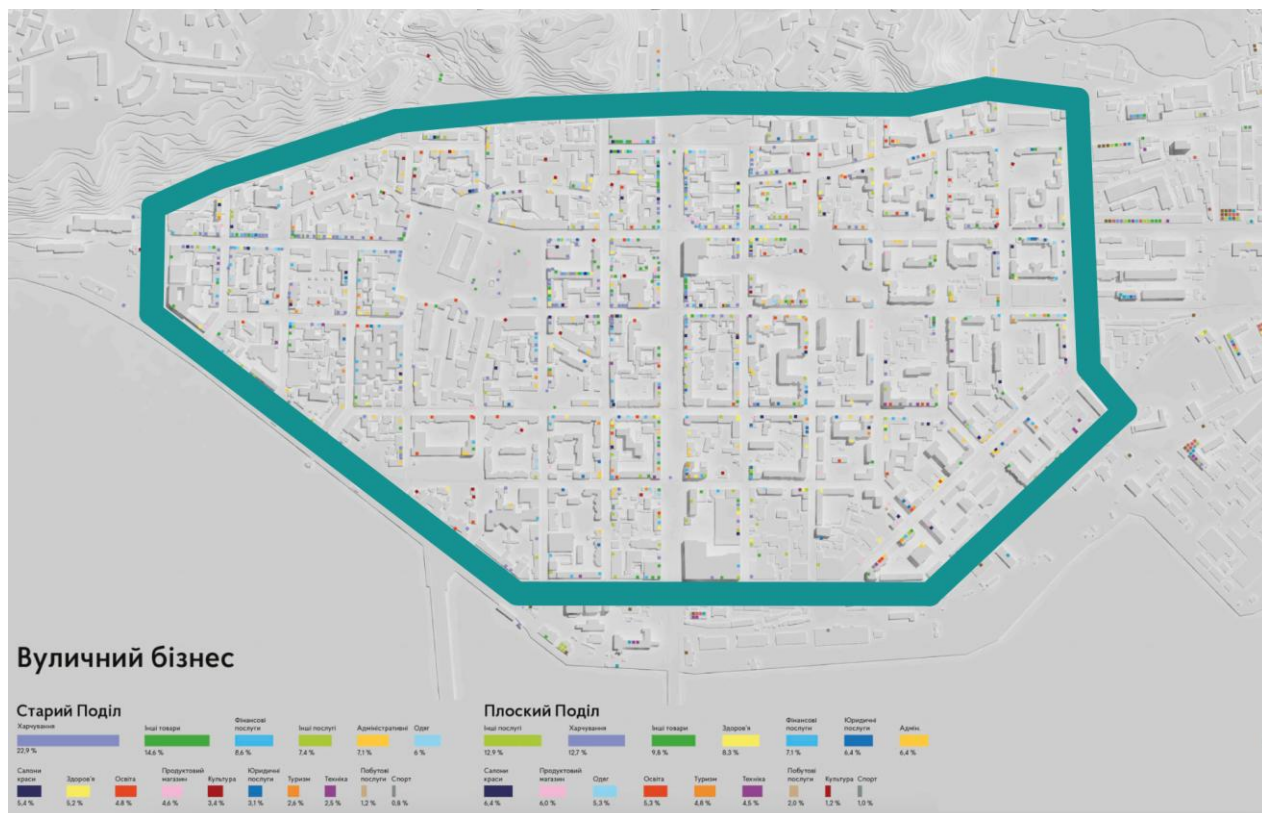

Рис. 10. Карта стрит-ритейлу Подолу, Агенти Змін, 2018 [27]

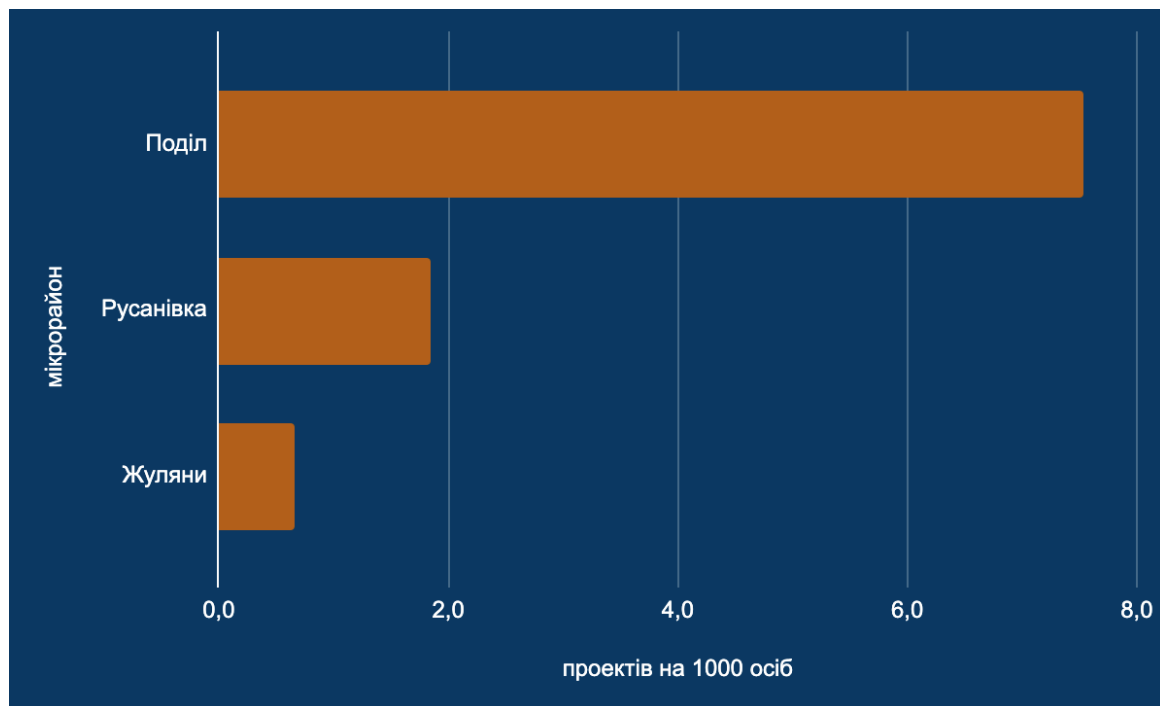

Рис. 11. Кількість поданих проектів на 1000 мешканців, візуалізація автора за даними [30]

Якість життя та сприйняття простору. Жуляни

Доброго дня. Запрошуємо вас взяти участь в невеликому анкетуванні щодо якості життя у вашому мікрорайоні. Його проходження займе до 5 хвилин.

Вкажіть вашу стать *

- Жіноча
 Чоловіча

Вкажіть ваш вік *

- до 18
 18-25 років
 26-35 років
 36-45 років
 46 - 60 років
 більше 60 років

Відчуття простору

Тут хочемо дізнатись, як ви відчуваєте простір навколо

Чи любите ви свій район? *

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
зовсім не люблю обожнюю

Чи відчуваєте ви себе у безпеці на вулиці?

- 1 2 3 4 5
відчуваю постійну загрозу відчуваюсь безпечно

Ваша зайнятість *

- Навчаюсь
 Працюю, місце роботи в іншому районі
 Працюю, місце роботи в моєму районі
 Працюю з дому
 На даний момент не працюю
 Пенсіонер
 Другое: _____

Як давно проживаєте в Жулянах?

- З дитинства
 10-20 років
 5-10 років
 1-5 років
 до 1 року

Вкажіть ваше найулюбленіше місце в Жулянах

Вкажіть місце району, яке вам подобається найменше

Коли Жуляни найгарніші?

- взимку
 навесні
 влітку
 восени

Якість життя

Тут оцініть по 5-бальній шкалі задоволення/незадоволення показниками якості життя в районі

Чи задовольняє вас якість надання комунальних послуг? *

1 2 3 4 5

абсолютно не задовольняє абсолютно задовольняє

Чи задовольняє вас стан атмосферного повітря в районі? *

1 2 3 4 5

абсолютно не задовольняє абсолютно задовольняє

Чи задовольняє вас вартість комунальних послуг? *

1 2 3 4 5

абсолютно не задовольняє абсолютно задовольняє

Чи задовольняє вас благоустрій навколишніх територій? *

1 2 3 4 5

абсолютно не задовольняє абсолютно задовольняє

Чи задовольняє вас доступність транспорту? *

1 2 3 4 5

абсолютно не задовольняє абсолютно задовольняє

Чи зручно в районі пересуватись з дитячим візком або маломобільним громадянам? *

1 2 3 4 5

майже неможливо зручно

Чи вважаєте ви ваш район шумним? *

1 2 3 4 5

так ні

Взаємодія

Хочемо дізнатись більше, як ви взаємодієте з владою, сусідами та навколишнім простором

Чи знайомі ви з сусідами по вулиці? *

Так, знайомий з усіма

Знаю лише деяких

Не взаємодію з ними

Як часто ви спілкуєтесь із сусідами по вулиці?

Щонайменше раз а тиждень

Раз-два на місяць

Не спілкуюсь зовсім

Чи знаєте ви про Громадський бюджет Києва? *

Знаю, подавав проекти

Знаю, брав участь у голосуванні

Знаю, але не брав активної участі

Не знаю

Який магазин відвідуєте найчастіше? *

Локальний маркет близько до дому

Мережевий супермаркет

Скупляюсь на ринку

Всі вищезгадані варіанти

Чи маєте ви домашню тварину, яку вигулюєте на вулиці? *

Маю

Не маю

Чи маєте ви дітей до 6 років? *

Маю

Не маю

Рис. 12. Анкета респондента, розробка автора за [1]